

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**PARTNERSKÉ VZTAHY PROFESIONÁLNÍCH VOJÁKŮ
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY V SOUVISLOSTI S JEJICH
ÚČASTI NA ZAHRANIČNÍCH MISÍCH**

RELATIONSHIPS OF PROFESSIONAL SOLDIERS OF THE ARMY OF THE CZECH
REPUBLIC IN CONNECTION WITH THEIR ATTENDANCE ON FOREIGN
OPERATIONS

Magisterská diplomová práce

Autor: **Mgr. et Bc. Andrea Schwanová**

Vedoucí práce: **PhDr. Eva Aigelová, Ph.D.**

Olomouc

2022

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „*Partnerské vztahy profesionálních vojáků Armády České republiky v souvislosti s jejich účastí na zahraničních misích*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Opavě dne 31. 3. 2022

Podpis.....

Touto cestou bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Evě Aigelová, Ph.D., která byla ochotna se ujmout mé práce a podporovala mě v jejím zdárném dokončení. Dík patří také mé rodině, která mi poskytla zázemí pro dokončení studia, a v neposlední řadě ženám, které byly ochotny zapojit se do mého výzkumu a podělit se o svůj příběh, neboť bez jejich vstřícnosti by tato práce nemohla nikdy vzniknout.

*„Mluvit s mou ženou mi přináší úlevu od všeho, co se tu děje....
Je to jako první nadechnutí, poté co jste byli dlouho pod vodou.“*

(Joel Buchannan, americký voják sloužící v Iráku, Washington Post Magazine, 12. února 2006, citováno v Johnson, 2018, s. 216).

Obsah

ÚVOD.....	
1 PARTNERSKÉ A RODINNÉ VZTAHY PROFESIONÁLNÍCH VOJÁKŮ ARMÁDY ČR.....	
2 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA ČESKÉHO VOJENSKÉHO PROSTŘEDÍ.....	12
3 ZAHRANIČNÍ MISE ARMÁDY ČR.....	14
3.1 Příprava na zahraniční operaci.....	15
3.2 Nasazení v zahraniční operaci.....	16
3.2.1 Copingové strategie partnerek nasazených vojáků.....	22
3.3 Návrat ze zahraniční operace.....	26
3.4 Dopad zahraniční mise na partnerské vztahy vojáků a jejich rodin.....	29
4 PSYCHOLOGICKÁ SLUŽBA ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY A DALŠÍ MOŽNOSTI POMOCI.....	32
5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	36
5.1 Výzkumný problém.....	36
5.2 Výzkumný cíl a výzkumné otázky.....	37
6 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU.....	38
6.1 Design výzkumu.....	38
6.2 Výzkumné metody.....	38
6.3 Výzkumný soubor.....	39
6.4 Metoda zpracování a analýza dat.....	41
6.5 Reflexe výzkumníka.....	42
6.6 Etika výzkumu.....	42
7 VÝSLEDKY.....	44
7.1 Přehled společných tematických oblastí.....	44
7.2 Shrnutí odpovědí na výzkumné otázky.....	58
8 DISKUZE.....	65
ZÁVĚR.....	71
SOUHRN.....	73
SEZNAM LITERATURY.....	76
PŘÍLOHY.....	84
PŘÍLOHY.....	85

ÚVOD

Účast v zahraniční misi není stresující jen pro samotného nasazeného vojáka, ale také jeho nejbližší (McFarlane, 2009). Hledáme-li v odborné literatuře témata související s vojenským prostředím, zahraničními operacemi, často narážíme například na fenomén posttraumatické stresové poruchy. Méně už se týkají toho, jak partnerky prožívají účast na zahraniční operaci svých protějšků, respektive prožívání partnerek vojáků v souvislosti se zahraniční misí, a to obzvláště v českém prostředí. V rámci této práce si klademe za cíl prozkoumat toto téma. Cílem této diplomové práce je proto popsat, jak partnerky profesionálních vojáků Armády České republiky prožívají období přípravy na misi, samotné nasazení a období po působení svého partnera v zahraniční misi. Kromě chybějící literatury vztahující se k tomuto tématu v našem prostředí byl pro nás dalším motivem pro vznik této práce soulad s myšlenkou klinické psycholožky Sue Johnson (2018). Ta ve své praxi pracuje i s páry, v nichž je válečný veterán, a dle jejího názoru bojovníkem nejsou jen samotní příslušníci armády zúčastňující se zahraniční mise, ale také jejich partnerky, které mezitím bojovaly na frontě domácí. Domníváme se tak, že i ony si zaslouží svůj prostor v rámci vědeckého bádání. Zároveň věříme, že by zjištěné poznatky mohly přispět ke zkvalitnění psychologické péče o tyto osoby.

Naše práce je rozdělena na část teoretickou a výzkumnou. Teoretická část je členěna do čtyř kapitol, v nichž se postupně budeme věnovat představení pojmů „partnerský vztah“, „rodina“. Termíny budou následně zasazeny do kontextu vojenského prostředí. Následně v krátkosti přiblížíme české vojenské prostředí a problematiku zahraničních misí, a to z pohledu nasazeného vojáka i jeho partnerky. Závěr teoretické části bude patřit představení Psychologické služby Armády České republiky a dalším formám pomoci. V rámci výzkumné části se pak zaměříme na prezentaci našeho výzkumného šetření od stanovení výzkumných otázek, tvorby dat a jejich analýzy na základě Interpretativní fenomenologické analýzy až po zjištěné výsledky, které budou podrobněji rozebírány v kapitole věnované diskuzi.

Části této práce byly už použity v seminární práci *Plán výzkumného projektu* v předmětu *Metodologie – výzkumný záměr*.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PARTNERSKÉ A RODINNÉ VZTAHY PROFESIONÁLNÍCH VOJÁKŮ ARMÁDY ČR

V úvodu této kapitoly se zaměříme na definici pojmu, který se vyskytuje v samotném názvu naší diplomové práce, totiž pojmu „partnerské vztahy“. O druhém pojmu, který je v něm obsažen, „profesionální vojáci AČR“, pak pojednáme v druhé samostatné kapitole věnované českému vojenskému prostředí. V této kapitole se také budeme zabývat vymezením pojmu „rodina“ a vzhledem ke specifčnosti vojenského prostředí v krátkosti přiblížíme úskalí, se kterými se mohou vojenské páry a potažmo celá rodina příslušníka armády potýkat.

Pro pojem partnerský vztah neexistuje univerzální definice, neboť je různými autory vymezován odlišně. Nahlédneme-li do *Psychologického slovníku* (Hartl & Hartlová, 2009), explicitní definici pojmu „partnerský vztah“ (na rozdíl od „manželství“) zde nenajdeme. Pokud ale toto slovní spojení rozdělíme na dva samostatné výrazy „partnerský“ a „vztah“, můžeme ve výše zmiňovaném slovníku narazit na následující definice: „partnerský“ s významy „1 sdružený společnými zájmy, 2 sdílející společný život, např. manželský“ a „vztah“ „1 působení mezi dvěma n. více jevy, objekty či osobami 2 v psychol. a) mezilidský primární v. znamená déleodobější v. spojený s emocionální vazbou a urč. odpovědností, b) mezilidský sekundární v. je krátkodobější, povrchnější, bez větších závazků, málo častý“ (Hartl & Hartlová, 2009, s. 400 – 690). Pro definici partnerského vztahu bychom mohli obě definice zkombinovat. K vymezení výrazu „partnerský“ vyjít z druhého významu a pro definici výrazu „vztah“ z významu 2a). Na tomto základě, bychom pak mohli partnerský vztah definovat jako dlouhodobější vzájemné působení mezi osobami sdílejícími společný život spojené s emocionální vazbou a určitou odpovědností.

V psychologické literatuře se problematika partnerských vztahů často pojednává v souvislosti s manželstvím jako jednou z forem partnerského vztahu. Autoři *Psychologického slovníku* ho definují jako „zvykovým právem n. zákonem definované soužití muže a ženy, popř. několika partnerů“ (Hartl & Hartlová, 2009, s. 301). Některé respondentky, které se zúčastnily našeho výzkumu, byly za vojáka Armády České republiky vdané, zatímco jiné nikoli. Pro účely naší práce jsme s rozdílem

mezi manželstvím a partnerským vztahem nicméně nepracovali, rozhodujícím kritériem partnerského vztahu pro nás byl život ve společné domácnosti po dobu nejméně dvou let.

S tímto kritériem souvisí fáze partnerského vztahu. Partnerství prochází několika fázemi. První je fáze zamilovanosti, jejíž trvání je do určité míry individuální, zpravidla končí mezi druhým až třetím rokem vztahu. V této fázi bývají jedinci nabití energií, partnerem jsou okouzleni a také přehlížejí jeho stinné stránky. V návaznosti na vyprchání zamilovanosti se objevuje krize, která se může pro pár ukázat jako nepřekonatelná a nezdítka proto může směřovat až k rozpadu partnerství. V této fázi již jedinec na partnera pohlíží více realisticky, uvědomuje si jeho nedostatky. Vztah se dostává do roviny přátelství, pro partnery je cennější sdílení obdobných názorů, vnímání pocitu bezpečí a přítomnost člověka, který si je vědom svých povinností. Páry v tomto období často zakládají rodiny, své původní plány mění, podřizují je zájmům své rodiny a zodpovídají za její finanční zajištění. Příčinou krize v této fázi může být skutečnost, že jeden z partnerů se stále nachází ve fázi zamilovanosti a svou představu o fungujícím partnerském vztahu si definoval právě na základě naprosté názorové shody a intenzivního pocitu zamilovanosti. Délka této krize se pohybuje okolo jednoho roku.

Naproti tomu další krize, která přichází okolo sedmého roku vztahu, je daleko delší – může trvat i několik let. Jedná se o období, kdy se pár zná, partneři vědí, co od sebe mohou navzájem očekávat, a právě tato vzájemná znalost bývá příčinou krize. Pár již má zaběhlý vzorec společného života, na který jsou partneři zvyklí, a to i přesto, že by případně vnitřně ocenili změnu. Ve změnách osobám často brání obavy z nepochopení ze strany partnera nebo jen nezájem věnovat tomu energii. Obsah rozhovoru se v této fázi může zúžit na péči o děti a domácnost. Pár se postupně vzájemně odcizuje, což se zvláště intenzivně projevuje v okamžicích, kdy je pár sám. Tehdy může jeden z páru naplno projevit svůj vnitřní pocit, což pro druhého partnera bývá šok; nečekal to, neboť tomu nepředcházely žádné hádky a vztah se zdál být stabilizovaný. Druhý partner se proto pro nastalou situaci snaží najít jiné vysvětlení, a to vně samotný vztah. Krize může vzniknout také v důsledku opadnutí sexuální touhy (Matějková, 2007).

Obdobně jako u pojmu „partnerský vztah“ se ani v případě pojmu „rodina“ v odborné literatuře neseťkáváme s jednotnou definicí. Ke zkoumání rodiny lze přistupovat na základě různých pohledů. V souvislosti se zkoumáním rodiny se často hovoří o tzv. přístupu systémovém, v širším významu o přístupu ekologickém, který se nezaměřuje jen na vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, ale také na interakci mezi rodinným systémem a jeho sociálním okolím (Jacob, 1987, citováno v Sobotková, 2007).

Významným představitelem ekologického přístupu byl Bronfenbrenner (1979, citováno v Sobotková, 2007, s. 29), který zdůrazňuje pojem „kontext“: „Kontextem se rozumí bohatě strukturovaná systémová síť prostředí, spolupůsobící při vývoji člověka i rodiny.“ . V rámci své teorie vymezuje tzv. mikrosystém, který zahrnuje činnosti, sociální role, mezilidské vztahy v rámci rodiny či jiné primární skupiny. Dále mezosystém, do něhož spadají dvě a více sociálních prostředí a jejich vzájemná interakce, jichž je osoba součástí. Následně exosystém, který vytváří prostředí, jež mohou vzájemně interagovat s osobou, která není jejich součástí. Takovým příkladem může být práce rodičů dítě. V neposlední řadě existuje makrosystém označující lidskou společnost, včetně její kultury.

Rodina může být definována jako „institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí.“ (Langmeier, 1988, citováno v Šulová et al., 2011, s. 176). Partneri společně s dětmi tvoří primární sociální skupinu a jednotliví členové jsou v ní propojeni vzájemnými vztahovými vazbami. Uplatníme-li tuto definici na vojenské prostředí, pak lze vojenskou rodinu definovat jako rodinu, v níž je alespoň jeden z partnerů profesionálním příslušníkem armády (Polonsky & Matis, 1997, citováno v Matis, 2016).

Pokud jde o partnerské a rodinné vztahy profesionálních vojáků, Dziaková (2009, s. 394) uvádí: „V armádě najdeme v podstatě dva typy vojáků – vojáky svobodné, vojáky rozvedené a ty, kteří se ještě nestihli rozvést.“. Kauzalitu vidí v životním stylu vojáka z povolání, který zahrnuje časté odloučení od partnerky či partnera a rodiny vlivem účasti na cvičeních, misích či pobytu na ubytovnách mimo domov během týdne. To si uvědomují i samotní příslušníci armády. Mezi slovenskými vojáky z povolání bylo realizováno dotazníkové šetření, podle něhož ze 421 respondentů 75 % z nich vnímalo odloučení od své rodiny jako zatěžující faktor pro rodinné fungování. Téměř 90 % všech dotazovaných se shodlo, že tento životní styl příliš nevyhovuje ani členům domácnosti. Upozorňovali zejména na časté odloučení vlivem účasti na vojenských cvičeních. Zhruba 30 % slovenských vojáků v této studii je přesvědčeno, že pokud by byli přeřazeni na jiný vojenský útvar do jiného města, rodina by tuto skutečnost akceptovala. Dvojnásobný počet vojáků by se ale snažil převelení zvrátit (Matis, 2016).

Specifický životní styl vojáků se odráží také na rozvodovosti v manželství, kdy 60 % manželství skončí rozvodem. Týká se to zejména vojáků, kteří se opakovaně účastní zahraničních operací (Dziaková, 2009). Pro srovnání průměrná rozvodovost v celé české populaci se pohybuje mezi 35–52 % (Český statistický úřad, 2020).

Pro porovnání lze uvést také údaje z americké armády, které jsou však odlišné kvůli rozdílné metodologii statistik: v literatuře se uvádí tzv. *rate of marital dissolution*, což je procento vojáků, kteří v daném fiskálním roce právně ukončili své manželství (rozvodem, rozlukou či jiným podobným právním mechanismem, nikoli však v důsledku úmrtí partnera). Tato hodnota byla v roce 2005 pro všechny vojáky v aktivní službě 3,1 %, pohybovala se však mezi 1,8 a 8,2 % v závislosti na pohlaví, hodnosti a zařazení do jednotlivých složek armády (Karney & Crown, 2007).

Je potřeba zmínit, že roli v rozpadu manželských, partnerských vztahů nemusí hrát pouze specifičnost vojenského prostředí, ale také osobnostní charakteristiky dotyčných, ať už se jedná o biologické (např. míra odolnosti osob vůči zátěži) a sociální faktory (např. vliv původní rodiny) či udržování rituálů (např. společné trávení vánočních svátků) (Šulová et al., 2011). Může se jednat také emoční inteligenci partnerů. U jedinců, kteří dokáží společně sdílet své prožitky, vzájemně věnovat pozornost sdělení toho druhého a jednat spolu s úctou, je méně pravděpodobné, že se jejich vztah rozpadne (Gottman & Silverová, 2015).

2 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA ČESKÉHO VOJENSKÉHO PROSTŘEDÍ

V této kapitole se budeme snažit čtenáři v krátkosti přiblížit prostředí české armády, konkrétně se zaměříme na její strukturu a způsob fungování. Činíme tak z toho důvodu, že se domníváme, že specifická armády dané země může podstatně ovlivňovat způsob života vojáků a v důsledku toho také jejich rodinné a partnerské vztahy.

Významným mezníkem pro českou armádu byl přelom roku 2004–2005, kdy v naší zemi zanikla povinnost absolvovat vojenskou službu a armáda je od této chvíle založena na profesionálních vojácích (Stehlík, 2019). Profesionálním vojákem se podle zákona rozumí: „občan, který vojenskou činnou službu vykonává jako svoje zaměstnání. Voják je ve služebním poměru k České republice. Občan může být povolán do služebního poměru jen na základě vlastní žádosti.“ (Zákon č. 221/199 Sb., § 2, odst. 1). Tato změna vyplývala z rozhodnutí našich představitelů vstoupit do Severoatlantické aliance (NATO) a našeho následného přijetí jejími členskými státy v roce 1999. Jako její členové jsme získali větší ochranu proti případnému napadnutí ze strany jiného státu, současně je ale také naší povinností se v případě potřeby podílet na ochraně jiného členského státu. Vstup do tohoto společenství vedl dále k tomu, že naše vojenské jednotky zahájily na základě svého členství podíl v zahraničních misích (redakce (IP), 2022). O této posledně zmiňované skutečnosti pojednává ve své publikaci také Majer (2003), který se snaží o představení jednotlivých operací, v nichž byly naše jednotky v minulosti nasazeny. Více se tímto tématem budeme zabývat v následující kapitole.

Z hlediska struktury se naše armáda skládá mimo jiné z několika velitelství, například pozemních či vzdušných sil. Všechna jsou pak podřízena Generálnímu štábu (Ministerstvo obrany, 2022). Pozemní armáda zahrnuje několik vojenských útvarů, které jsou vybaveny různou vojenskou technikou, jako jsou např. tanky v případě těžké vojenské techniky. Součástí pozemního vojska jsou pak i například jednotky složené z profesionálních výsadkářů. Pozemní síly jsou chápány jako pilíř armády, neboť do ní spadá nejvíce vojáků (Ministerstvo obrany, 2020). Také síly vzdušné jsou členěny do několika vojenských útvarů, jejichž primárním úkolem je zajistit leteckou bezpečnost nad našim územím. Při plnění tohoto úkolu také vzdušné síly úzce spolupracují se státy Severoatlantické aliance. K náplni práce vzdušných sil patří například zajištění letecké

přepravy představitelů zákonodárné a výkonné moci či spolupráce s IKEMem (Ministerstvo obrany, 2021).

3 ZAHRANIČNÍ MISE ARMÁDY ČR

„Služba v zahraniční misi klade značné nároky na vojensko-odborné a osobnostní kvality vojáka, je však také zatěžkávající zkouškou, často prubířským kamenem, i pro kvalitu rodinného zázemí.“ (Ballová, et al., 2009, s. 155).

Jak už předznamenává úvodní citace, v nadcházející kapitole se budeme snažit přiblížit zahraniční misi z pohledu samotného nasazeného vojáka, a zejména pak jeho partnerky, potažmo celé rodiny. Pro přehlednost jsme zahraniční misi rozdělili do tří etap: období před nasazením do zahraniční operace, působení v zahraniční misi a návrat z mise. Každé z této vyčleněné etapy bude věnována samostatná podkapitola. Současně považujeme tuto kapitolu za stěžejní v rámci celé teoretické části, neboť vytváří celkový kontext k části výzkumné.

Zákon č. 221 /1999 Sb., § 40a, odst. 1 definuje zahraniční operace jako „výkon služby mimo území České republiky, během kterého voják plní úkoly ozbrojených sil podle zvláštního právního předpisu“. Prvními zahraničními operacemi, do kterých se naši vojáci zapojili, byly operace „Pouštní štít“ a „Pouštní bouře“ v devadesátých letech. Jako členové tehdy ještě československých protichemických jednotek byli vysláni do Perského zálivu, kde přispěli k osvobození Kuvajtu. Jednotka byla tvořena vojenskými dobrovolníky. V následujících letech se vojenské jednotky již samostatně České republiky zúčastnily např. mírových zahraničních operací na Balkáně (oblast tehdejší Jugoslávie), působily také v Iráku a od roku 2001 také v Afghánistánu, zde se však jednalo zprvu o jednotku tvořenou příslušníky speciálních sil, až v následujících dvou letech na toto území začali být nasazováni vojáci útvarů pozemních sil. Jednalo se například o oblast Lógar, kde měli za úkol ochranu expertů, kteří v této oblasti pracovali na projektech s cílem pomoci tamnímu obyvatelstvu. Řada vojáků byla v minulosti nasazena v oblasti Parwan, konkrétně na základně Bagram, jejíž bezpečnost měla chránit. Od roku 2013 jsou naše jednotky vysílány do západoafrického Mali, kde se podílejí na výcviku tamních vojenských jednotek a mají za úkol zajistit bezpečný průjezd vojenských konvojů či jednotlivců. Od roku 2018 jsou naše jednotky na základě alianční dohody umístěny na území Pobaltí, konkrétně se jedná o území Litvy a Lotyšska (Stehlík, 2019).¹

¹ Seznam misí, ve kterých naši vojáci aktuálně působí, lze nalézt na webových stránkách Armády ČR: <https://www.mise.army.cz/aktualni-mise/default.htm>

Samotnému zahájení přípravy na misi předchází několik kroků. Nejprve je potřeba říci, že to, jaké jednotky (případně jaký vojenský útvar) do mise pojednou, je plánováno v dlouhodobém horizontu. Nezřídka se tak může stát, že může být daný útvar doplněn o jedince či jednotku s určitou odborností z jiného vojenského útvaru. Voják, který má zájem zúčastnit se mise, by se měl tedy nejdříve informovat, které jednotky budou v blízké době vyjíždět do mise, dále by měl být proveden personální pohovor u útvaru, se kterým bude vyjíždět, během něhož je vyjasněno umístění daného jedince z hlediska odbornosti a rovněž související finanční otázky. Následně podává voják žádost o účast do mise na svém vojenském útvaru, což zahrnuje také předložení dalších potřebných dokumentů (Majer, 2003).

Odpověď na to, co motivuje vojáky, aby se zúčastnili mise, můžeme nalézt např. v práci Ballové a jejích kolegů (2009), kteří v roce 2008 realizovali sociologický výzkum mezi novodobými válečnými veterány. Podle tohoto výzkumu se vojáci účastní zahraničních operací zejména z důvodu nabytí nových zkušeností, reprezentace Armády ČR či snahy pomoci obyvatelům dané země. Na posledním místě se mezi motivacemi k účasti umístilo to, že v misi vidí způsob, jak se odpoutat od svých rodinných problémů. Obdobné motivy uvádí také Dziaková (2009), která je nachází v souvislosti s opakovanou účastí vojáků v misi, a mimo jiné je doplňuje také o finanční zabezpečení.

Jak již bylo zmíněno výše, v následujících podkapitolách se budeme věnovat jednotlivým etapám zahraniční operace zejména z pohledu partnerek či manželek nasazených vojáků. Samotnými nasazenými vojáky se budeme zabývat v menší míře. Podotýkáme, že vedle psychologických výzkumů mohou obraz psychiky vojáků v zahraničních operacích dokreslit také memoárově zaměřená díla jako např. *Cesta vojáka* (Černý, 2017), *Do temnoty – Zpověď českého vojáka v Afghánistánu* (Stehlík, 2014), *Dopisy z Kábulu* (Šabaka, 2011), které nám přináší pohled vojenského kaplana na dění v Afghánistánu, či dílo *Já, voják z Afghánistánu: vzpomínky českých veteránů* (Stehlík, 2017).

3.1 Příprava na zahraniční operaci

Před samotným nasazením do zahraniční operace musí voják absolvovat základní přípravu, během níž dochází k sladění družstev a celého kontingentu. Určení vojáci se dále účastní speciálních kurzů v závislosti na jejich odbornosti, v případě velitelů také přípravy velitelské (Majer, 2003). Příprava na zahraniční operaci trvá přibližně jeden rok a je

zakončena tzv. certifikací neboli certifikačním cvičením, na jehož základě se hodnotí připravenost kontingentu na misi. Během tohoto cvičení účastníci čelí reálným situacím, se kterými se mohou setkat při misi (Škotko, 2022). Před odjezdem musí účastníci mise absolvovat fyzické přezkoušení a zdravotní vyšetření ve vojenské nemocnici, které zahrnuje taktéž vyšetření psychologické (Majer, 2003).

Ukazuje se, že pro vojáka a jeho rodinu není náročné jen samotné nasazení, ale že zatěžující může být již samotná příprava. Nezřídka se mohou rodinní příslušníci vojáka před jeho odjezdem do zahraniční operace potýkat se strachem, který může pramenit z chybějících informací o místě jeho nasazení či z informací získaných z mediálního prostoru. Mohou také zakoušet obavy z odloučení a samoty během partnerovy účasti na misi a také nejistotu týkající se zajištění domácnosti po dobu absence protějšku. Blízké okolí vojáka má tendenci užívat si jeho přítomnost v tomto období naplno (Ministerstvo obrany, 2014). Výzkum realizovaný mezi 151 členy americké armády a jejich manželi poukázal na spojitost mezi aspekty nahromadění stresu před nasazením a depresivními symptomy. Dále bylo zjištěno, že neformální zdroje (efektivní fungování rodiny, sociální opora) a příprava na nasazení do zahraniční operace negativně koreluje s depresivními symptomy u účastníků studie. Tento vztah se nacházel na hladině statistické významnosti. Výzkum poukázal na to, že logistická a instrumentální příprava, včetně neformálních zdrojů jsou důležitými faktory pro adaptaci v období nasazení (Collins et al., 2017).

3.2 Nasazení v zahraniční operaci

Vojáci většinou působí v zahraničních operacích 6 měsíců (Majer, 2003). Z pohledu nasazeného vojáka Dziaková (2006) rozděluje působení v zahraniční misi do několika fází.

První fází je **tzv. adaptace (od 1. do 6. týdne)**. Během těchto týdnů se voják seznamuje s místem nasazení, charakterem práce, sžívá se s novou kulturou, tamním obyvatelstvem, zvyká si na nový životní styl s omezenou mírou soukromí (nezřídka ani na toaletách není voják sám) atd. U některých vojáků se může v této fázi objevit maladjustace či maladaptace, což u nich může vést až k projevům výrazných psychických a sociálních obtíží. Vojáci se také v těchto prvních týdnech na misi učí pracovat s volným časem. Volný čas věnují kupříkladu sportování, četbě či sledování filmů. Ukázalo se, že vojáci, kteří nejsou schopni vyplnit svůj volný čas, mají větší sklon k nudě, hůře se přizpůsobují

tamnímu prostředí a kolektivu a v případě zvýšené psychické zátěže mají sklon podléhat depresivním stavům.

Mezi 6. a 12 týdnem nasazení hovoříme o tzv. fázi normalizace. Tato fáze se vyznačuje vysokou výkonností v zaměstnání a řídkým výskytem konfliktů mezi kolegy či na „domácí frontě“, které by měly dopad na psychiku nasazeného vojáka.

Po této fázi následuje fáze označující se jako **tzv. stereotypie, která se objevuje mezi 4. a 5. měsícem pobytu v zahraniční operaci.** Vyznačuje se stereotypním způsobem života. Voják se adaptoval na život v zahraniční operaci, tamní prostředí již dobře zná, stejně jako svou práci. Ziskává pocit, že život mimo misi jako by neexistoval. Život na misi se stává pro vojáka nejen stereotypní, ale může se u něj projevit i ponorková nemoc. Vlastnosti, rozhovory, zlozvyky, které dříve u svých kolegů přehlížel, se pro něj tak nyní stávají zdrojem napětí. Prohlubuje se u něj také pocit absence soukromí, které v misi de facto neexistuje.

Období šestého měsíce je nazýváno fází závěrečnou. Vojáci mají tendenci v této fázi nasazení upírat svou pozornost na návrat domů, nálada je mezi vojáky více uvolněná, což s sebou může přinášet také menší koncentraci na pracovní úkony, což může následně vyústit v to, že se v nich vojáci dopouštějí chyb (Dziaková, 2009).

Shrňme-li zahraniční misi z pohledu nasazeného vojáka, obecně platí, že se voják během mise potýká s řadou úskalí, přičemž mezi ty nejčastější patří odloučení od rodinných příslušníků. S tímto se také pojí pochybnosti týkající možné nevěry partnera. Voják může také prožívat frustraci pramenící z nedostatku informací z domova či práce, z nedostatku osobního prostoru. Není neobvyklé, že se objeví i problémy v interpersonálních vztazích. V polovině zahraniční operace (zhruba po třech měsících od nasazení partnera na misi) se může ukázat, že i bezproblémová telefonní či internetová komunikace se může stát jakousi rozbuškou pro partnerské neshody. V počátečních měsících mají vojáci tendenci dělit se o své nové zážitky s rodinnými příslušníky, postupem času však práce v misi zevšední, což se promítá i do komunikace mezi partnery. Klasickým příkladem rozhovoru, který může vyvolat ve vojákovi nejistotu a žárlivost, může být: „Co jsi dnes dělal, miláčku?“ – „Ale, nic zvláštního. A ty?“ – „No, já jsem byla s kluky z práce na skleničku.“ (Dziaková, 2009, 374). O tématu komunikace mezi partnery během nasazení v zahraniční operaci blíže pojednáme v podkapitole 3.2.1 *Copingové strategie*.

Na druhou stranu je potřeba připomenout, že působení v zahraniční operaci není stresující jen pro samotné nasazené, ale také pro jejich partnerky a rodinu (Carter

& Renshaw, 2015; McFarlane, 2009). Výzkum Lestera et al. (2010), který se primárně zaměřoval na zkoumání působení zahraniční mise na chování a emocionální prožívání dětí ve vojenských rodinách ve věkovém rozmezí 6–12 let, prokázal vyšší míru vnímaného stresu u manželek nasazených vojáků během trvání zahraniční mise v porovnání s běžnou populací. K obdobnému závěru ve svém šetření dospěli také Warner s kolegy (2009). Stres plynoucí z přípravy, nasazení i návratu ze zahraniční operace způsobuje zvýšené nebezpečí výskytu obtíží v oblasti psychické i behaviorální, a to u všech zúčastněných, tedy nasazeného vojáka, jeho partnerky či manželky i jejich dětí (Sorries et al., 2015). Mezi stresory, kterým mohou partnerky nasazených vojáků v tomto období čelit, se řadí například obavy, zda dokáží zvládnout péči o děti, správu financí a práci v domácnosti, ale také strach o život a bezpečí partnera v průběhu mise (Warner et al., 2009). Stresující pro ně může dále být samotné odloučení od partnera (Vincenzes et al., 2014; Miller et al., 2018) či omezené informace o místě pobytu partnera a jeho životě na misi (Larsen et al., 2015).

Zamperini et al. (2016) realizoval kvalitativní výzkum mezi 20 partnerkami italských vojáků, kteří se zúčastnili mírových zahraničních operací. Období nasazení hodnotily partnerky jako velmi stresující. Za nejvýraznější stresor označilo 95 % dotazovaných nedostatek sociální opory. Ženy v této souvislosti zmiňovaly absenci přátel a rodiny v místě bydliště. Dostatečnou oporu nenacházely ani v účasti na komunitních programech zaštiťovaných italskou armádou. Mezi dotazovanými panovaly také obavy o život partnera, a to u 85 % z nich. Za další stresující zkušenost během nasazení považovalo 65 % respondentek nedostatečnou komunikaci s partnerem. Ženy si stěžovaly na dlouhou dobu mezi odjezdem partnera a možností prvního telefonátu s ním. Sporadičnost, krátkost či úplnou absenci telefonátů ženy vnímaly jako faktor zvyšující stresové vypětí v průběhu nasazení. Důležitou roli hrála při nasazení také míra vnímání nebezpečí místa konání zahraniční mise ze strany vojákovy partnerky. Jak uvádí respondentky v této studii, nezdědka v průběhu trvání mise sledovaly dění v místě nasazení a analyzovaly možné ohrožení. Obávaly se zejména **potenciálních bombových útoků**, úrazu či, jak již bylo zmíněno výše, partnerova úmrtí. Polovina dotazovaných žen považuje za stresující také změnu sociálních rolí, vnímají zvýšenou zodpovědnost za děti a domácnost, když musejí převzít činnosti, které měl na starosti partner, např. placení účtů nebo opravu rozbitého kola. Jako stresor může dále fungovat samotný pocit osamělosti, výskyt zdravotních obtíží, ať už vlastních nebo člena rodiny, gravidita či skloubení práce a

rodičovství (Warner et al., 2009). Převážná většina (90 %) dotazovaných partnerek italských vojáků hodnotí období nasazení svých partnerů v zahraniční operaci jako velmi stresující. (Zamperini et al., 2016).

Stres u člověk vzniká v souvislosti s působením jedné či více zátěžových situací, kterým není dotyčný schopen čelit. V člověku se hromadí tenze, jeho vnitřní prostředí organismu je nabouráno (Křivohlavý, 2001). V důsledku stresového vypětí se mohou partnerky vojáků v této fázi zahraniční operace potýkat s obtížemi v rovině emocionální (Lapp et al., 2010; Levine et al., 2015; Mansfield et al., 2010; Vincenzes et al., 2014; Wexler & McGrath, 1991; Zamperini et al., 2016) či behaviorální (Erbes et al., 2017). Nezřídka se u nich projevují také obtíže somatické (Blount et al., 1992, citováno v Braun-Lewensohn & Bar, 2017).

Emocionální rovina

Mansfield et al. (2010) podrobili analýze přes 250 000 lékařských záznamů manželek příslušníků americké armády z let 2003–2006. Na základě provedené analýzy zaznamenali nižší míru výskytu poruchy spánku, deprese, úzkosti a výskyt duševních poruch z okruhu neurotických, stresových a somatoformních poruch (jako je porucha přizpůsobení či akutní stresové poruchy) u manželek nenasazených vojáků než u manželek vojáků, kteří byli v té době nasazení v zahraniční operaci. Partnerky vojáků činných v misi také mnohem více navštěvovaly služby určené pro podporu duševního zdraví. Zvýšená míra deprese, úzkostných poruch a obtíží se spánkem u manželek nasazených vojáků byly uvedeny taktéž v přehledové studii De Burgha a jeho kolegů (2011). Jiné vědecké šetření se zaměřilo na zkoumání výskytu poporodní deprese u manželek vojáků nasazených na misi. Na základě tohoto šetření bylo zjištěno, že existuje spojitost mezi poporodní depresí, těhotenstvím ženy v době nasazení jejího partnera a jeho návratem z mise až po porodu dítěte. Nicméně tato korelace se neprokázala jako významná (Levine et al., 2015).

Partnerky nasazených vojáků prožívaly pocity strachu, úzkosti pramenící z obav o zdraví a život partnera, lze hovořit o tzv. emocionální dezorganizaci (Zamperini et al., 2016). Během nasazení se také cítily osamělé (Lapp et al., 2010).

Vincenzes et al. (2014) se ve své studii věnovali teorii attachmentu v souvislosti s působením v zahraniční operaci. Zkoumali, jak manželky prožívají odloučení od svých protějšků, kteří působí v zahraniční operaci, v závislosti na výskytu jejich úzkosti během a po manželově nasazení. Do výzkumu se zapojilo 57 žen a bylo zjištěno, že pokud mise

trvala déle než 6 měsíců, pak u žen byla zaznamenána nadměrně zvýšená míra úzkosti. Výzkum také odhalil pozitivní korelaci mezi délkou nasazení a psychickými obtížemi u žen po partnerově návratu. S teorií attachmentu se nejprve setkáváme ve vztahu mezi rodičem a dítětem, následně teorii citového pouta může spatřovat i v partnerském vztahu (Bolwby, 2013). Vincenzes et al. (2014) shrnují výzkum různých autorů, kteří usouvztažnili jednotlivé fáze separační úzkosti, které jsou typické pro děti v raném vývoji ve vztahu k matce, a jednotlivé fáze prožívání partnerky vojáka během zahraniční operace.

Období nasazení a návrat partnera z mise korespondují s první fází separační úzkosti, **tzv. fází protestu**. Ženy v této fázi zažívají pocity rozzlobenosti, letargie či osamělosti s blízcím se či aktuálním partnerským odloučením. Ve druhé fázi, **tzv. fází zoufalství**, se u žen může objevovat smutek, mohou tesknit z odloučení od manžela. Žena v této fázi tohoto procesu může docházet například k tomu, že si žena odmítá připustit myšlenku, že je její partner pryč na delší dobu, a přesvědčuje sebe samu, že jde jen o krátkodobou nepřítomnost (Pincus et al., 2001, citováno v Vincenzes, 2014). Závěrečná **fáze odpoutání** může nastat ještě v době samotného nasazení či až po návratu manžela domů. V této fázi se žena smíří se skutečností, že manžel doma není přítomen. Stejně jako dítě svou pozornost zaměří na jinou osobu a citově k ní přilne. V případě manželky nasazeného vojáka se může jednat o dítě, případně o jiného muže (Morse, 2006, citováno v Vincenzes, 2014).

Behaviorální rovina

Erbes et al. (2017) zjistili nadměrné užívání alkoholu u manželek, jejichž muži byli účastníky zahraniční operace. Výzkumný soubor čítal 1020 respondentů, z toho byly 97 % partnerky. Zvýšená míra užívání alkoholu byla na počátku partnerova nasazení odhalena u 5,4 % dotazovaných. Nadužívání alkoholu bylo spojováno s neuroticismem, omezením a připraveností partnerů na misi.

Obtíže somatické

Stres se může u lidí odrážet také v rovině somatické, nezřídka se jedná o projevy v oblasti kardiovaskulární či dechové (Křivohlavý, 2001). U partnerek vojáků, kteří byli nasazení v misi, byly zaznamenány bolesti hlavy, vyčerpanost či změny menstruačního cyklu (Blount et al., 1992 citováno v Braun-Lewensohn & Bar, 2017). Na bolest hlavy si

stěžovaly také partnerky, manželky amerických vojáků nasazených v Perském zálivu ve studii Wexlera a McGratha (1991). Kromě této obtíže ženy dále uváděly nechutenství či naopak přejídání (Wexler & McGrath, 1991). Značná část námi prostudovaných vědeckých studií (Holliday et al., 2016; Mansfield et al., 2010; Miller et al., 2018) v této spojitosti zmiňuje také poruchu spánku.

Například Hollidayová se svými kolegy (2016) na základě svého šetření mezi 1805 manželkami příslušníků amerických ozbrojených sil (z toho 73 % manželů se dříve zúčastnilo mise, 10 % bylo právě nasazeno v misi, 16 % se mise nikdy nezúčastnilo) uvádí, že tyto ženy hodnotí svůj spánek v porovnání s běžnou populací jako horší, a v to oblasti délky spánku. Celkově 18 % dotazovaných v tomto výzkumu hodnotilo svou délku spánku jako extrémně krátkou, 44 % manželek z celého výzkumného souboru pak spalo maximálně 6 hodin. Zhruba polovina žen si u sebe povšimla negativních dopadů na denní aktivity v návaznosti na problémy se spánkem. Při porovnání jednotlivých skupin vojáků (aktuálně nasazení, účastník mise v minulosti, na misi doposud nebyl) se ukázalo, že skupina žen, jejichž manželé byli tou dobou v misi, vykazovala nejhorší kvalitu spánku ze všech. Společně se skupinou manželek vojáků, kteří se v minulosti zúčastnili mise, zmiňovaly větší únavu. Problémy se spánkem byly dávány do souvislosti s negativním hodnocením sebe samé či depresivních příznaků.

Autoři Miller et al. (2018) zkoumali změny spánku u 686 partnerů amerických vojáků, kteří byli nasazení v Iráku a Kuvajtu mezi léty 2011–2012. Do šetření se zapojila i 2 % mužských protějšků žen-vojáků. Šetření bylo realizováno prostřednictvím dotazníkové metody v době 2–5 měsíců před samotným nasazením jejich protějšků, 4 měsíce během nasazení, 8 měsíců během nasazení a následně 2–3 měsíce po partnerově či manželově návratu domů z mise. Na základě šetření byli respondenti rozděleni do 4 skupin. První skupina zahrnovala osoby, které neměly výrazné potíže se spánkem během nasazení svých partnerů v zahraniční operaci. Druhou skupinu (22 %) tvořili respondenti, kteří vykazovali nárůst problémů se spánkem na počátku nasazení, toto zhoršení spánku přetrvávalo po celou dobu nasazení a po návratu partnera se pomalu zlepšovalo. Třetí skupinu tvořili lidé, kterým se spánek během nasazení jejich partnerů či manželů v zahraniční operaci naopak zlepšil; jednalo se o 10 % všech dotazovaných. Autoři se domnívají, že by to mohlo být způsobeno tím, že se jim spí lépe, když mají postel jen sami pro sebe. Poslední skupina byla označena jako chronická, ta zahrnovala 7 % respondentů a byly do ní začleněny osoby, u kterých se vyskytovaly problémy se spánkem již

před odjezdem partnera či partnerky do zahraniční operace a pokračovaly po celou dobu nasazení. U druhé skupiny byla také zjištěna vyšší míra výskytu stresujících podnětů před realizací partnerovy zahraniční mise a nižší míra užívání alkoholu. Během prvních 4 měsíců od odjezdu partnera či partnerky do mise byla u těchto osob detekována v souvislosti s poruchami spánku také zvýšená míra deprese a konzumace alkoholu než před nasazením. U třetí skupiny osob byly před nasazením partnera či partnerky zjištěny nadměrný negativismus, depresivní symptomatika, rodinné potíže a negativní komunikace. U čtvrté skupiny se stejně jako u třetí objevovala před vstupem partnera do mis zvýšená míra deprese a rodinné stresory. Navíc došlo u těchto respondentů během mise k prohloubení deprese. Tato studie odhalila spojitost mezi výskytem rodinných problémů během přípravy na misi, zvýšenou mírou deprese během nasazení a poruchami spánku. Autoři této studie doporučují pracovat s rodinnými stresory a „emočním stresem“ před i v průběhu nasazení partnera či partnerky v zahraniční operaci, což by mohlo napomoci i ke zlepšení kvality jejich spánku.

3.2.1 Copingové strategie partnerek nasazených vojáků

Dříve než se budeme věnovat jednotlivým copingovým strategiím, které užívají partnerky k překlenutí doby nasazení svých partnerů v zahraniční operaci, považujeme za vhodné vymezit dva termíny: „coping“ a „adaptace“. Oba tyto termíny se v odborné literatuře vyskytují ve spojitosti s vyrovnáváním se se stresem (Baumgartner, 2001). Křivohlavý (1994, citováno v Baumgartner, 2001) vidí rozdíl mezi adaptací a copingem v intenzitě stresové situace, se kterou se jedinec potýká, a délce jejího trvání. V případě adaptace se jedná o zátěž, se kterou se jedinec dokáže zpravidla dobře vyrovnat, naopak coping neboli zvládání představuje pro člověka vyrovnávání se zátěži, která se vyznačuje překročením běžné intenzity i délky působení. Dle Folkmana et al. (1986) se jedná o tendenci snížit vnitřní nebo vnější nároky, které vyplývají ze vztahu mezi jedincem a jeho prostředím, jenž přesahuje zdrojové kapacity jedince, nebo se jim alespoň přizpůsobit, a to na úrovni kognitivní a behaviorální.

Copingové strategie jsou dle Křivohlavého (2001, s. 86) „specifičtějšími způsoby přístupu ke zvládání stresu“ v porovnání s copingovým stylem, který je např. K. Paulíkem (2017, s. 121) charakterizován jako „charakteristické relativně neměnné (...) vzorce

prožívání, chování jedince v zátěžové situaci, a zejména jeho tendence hodnotit situaci určitým způsobem a reagovat na ni v obecném smyslu“.

Lazarus (např. 1993, 1994, citováno v Paulík, 2017) vymezil dva druhy copingových neboli zvládajících strategií. Prvním typem je strategie zaměřená na problém, kdy se jedinec snaží aktivně zvrátit danou nepříznivou situaci například modifikací svého chování či prostředí. Druhou možností je strategie zaměřená na emoce. Ta se nezaměřuje přímo na řešení problému, stresovou situaci, ale na doprovodné emoce, které se snaží neutralizovat, aby došlo ke zmírnění negativního dopadu na jedince. Osoba se například snaží o přerámování dané situace.

Bohatě členěnou klasifikací copingových strategií předkládá Carver se svými kolegy (1989). Tito autoři vymezili následující strategie, které v krátkosti charakterizujeme:

- aktivní coping : jedná se o snahu přímo eliminovat danou obtíž,
- plánování: vytváření plánu či strategie, jež povede k eliminaci problému,
- potlačení jiných aktivit: soustředění se pouze na problém, zbývající aktivity jsou odsunuty mimo aktuální jedincovu pozornost, jedinec se snaží, aby ho jiné věci od problému nerozptylovaly,
- zvládání omezení: jedinec se snaží vyčkat na vhodný čas pro aktivitu, je zdrženlivý, aby se nedopustil zbrklého jednání,
- vyhledání instrumentální opory: vyhledává osoby, se kterými sdílí stejnou zkušenost, obrací se s radou o pomoc na své okolí,
- vyhledání emocionální opory: sdílí své pocity s druhou osobou, hledá pochopení, soucit a emocionální oporu v přátelích,
- pozitivní přerámování: snaží se nalézt na situaci i něco pozitivního, např. nabytí zkušenosti,
- přijetí: danou skutečnost přijímá, ví, že se to nedá zvrátit, učí se s tím sžít,
- obrat k náboženství: modlí se, obrací se pro pomoc k Bohu,
- ventilace emocí: snaha o prostoupení emocí navenek,
- odmítnutí: nechce si připustit, že k tomu došlo, dělá, jako by k tomu nikdy nedošlo,

- behaviorální odpojení: odstoupí od dosažení svého cíle, přizná si, že je na to nad jeho síly, cíle se vzdá,
- mentální odreagování: pozornost věnuje jiné činnosti či práci,
- únik k alkoholu a drogám.

Výzkum Zamperini et al. (2016), který byl zmíněn již v souvislosti se stresory, jimž čelily manželky a partnerky italských vojáků během jejich vojenského nasazení, se zaměřil také na zmapování jejich copingových strategií. Ač respondentky k překonání stresu během nasazení využívaly oba dva typy copingových strategií, tedy jak strategie zaměřené na problém, tak strategie zaměřené na emoce, výrazněji se u nich uplatňovaly strategie zaměřené na emoce. Konkrétně se jednalo o **mentální odpojení, přijetí a emocionální podporu**. Většina dotazovaných žen (90 %) se snažila své myšlenky na nasazení zahnat zaměřením pozornosti na práci, dobročinné činnosti, volnočasové aktivity či trávení času s přáteli (viz také Davis et al., 2011; Larsen et al., 2015). Strategie **přijetí** se vyskytovala u 80 % žen. Ženy považovaly nasazení svých partnerů v misi za součást jejich práce. Jedna z respondentek argumentovala tím, že pokud člověk miluje svého partnera, milujete ho se vším, co k němu patří, tedy i s jeho zaměstnáním. **Emocionální podporu** našlo 65 % dotazovaných žen prostřednictvím sociální opory, jako byli například jejich přátelé. Pozitivně hodnotily také možnost sdílet své zkušenosti s jinými ženami nasazených vojáků (viz také Davis et al., 2011) či spolupracovníky na pracovišti. Z copingových strategií zaměřených na problém ženy nejvíce inklinovaly k **aktivnímu zvládnutí, instrumentální podpoře a plánování**. Aktivním zvládnutím byl myšlen aktivní kontakt s partnerem během zahraniční operace, což vnímalo jako důležité 50 % všech žen v tomto výzkumu. Pokud byla komunikace pro ženy nedostačující, snažily se získat potřebné informace například prostřednictvím médií či od žen kolegů nasazeného partnera. Jiné ženy se rozhodly pro psaní dopisů či deníků. Některé z respondentek využily také pomoci rodiny či sousedů, kteří pro ně fungovali jako **instrumentální podpora**. Strategie **plánování** byla zjištěna u 20 % dotazovaných (Zamperini et al., 2016).

Z dalších copingových strategií lze zmínit **pozitivní myšlení, realismus**, tedy realistické vyhodnocení možností a rizik nastalé situace a připravenost na všechny alternativy včetně potenciálně nejhorších, a dále **sebeurčení**, kdy partnerky vnímají, že ačkoliv např. nemohou ovlivnit účast partnera v zahraniční operaci, stále považují rozhodnutí stát se partnerkou vojáka za svobodné rozhodnutí, z něhož plynou určité

důsledky, nároky na ně jako na partnerky vojáků (Davis et al., 2011). Ukázalo se taktéž, že se některé partnerky během pobytu svých partnerů v zahraniční operaci záměrně vyhýbají sledování médií, aby se zbytečně nerozrušovaly negativními informacemi a neposílily své obavy o bezpečí partnera (Cozza et al., 2005, citováno v Davis et al., 2011). Ženám také pomáhala k lepšímu vyrovnání se s nasazením jejich partnerů v zahraniční misi znalost armádního prostředí a vojenského života, a rovněž flexibilita v rozdělení rolí v domácnosti, která také následně přispívala k lepší reintegraci partnera po návratu domů. Jedna partnerka amerického vojáka popisuje uvedené následovně: v průběhu nasazení je veškerá starost o rodinu, domácnost jen na ní. Po návratu partnera domů je ráda, že si může odpočinout a přenechat povinnosti na manželovi. Dále se hovořilo o tzv. emocionální regulaci, kdy byl u některých partnerů zaznamenán již před odjezdem emocionální odstup jako jakási příprava na odloučení po dobu nasazení. Jiné ženy vytvářely plán pro možné nastalé situace, například pro případ, že by voják během mise utrpěl zranění (Larsen et al., 2015).

K vyrovnání se stresem vyplývajícím z působení partnera v zahraniční operaci výrazně přispívá komunikace mezi partnery např. prostřednictvím různých online platforem, jako je například Skype, telefonátů a e-mailů (Larsen et al., 2015; Lapp et al., 2010). Možnost spojit se svými blízkými prostřednictvím internetu, a to i na odlehlejší základně například na území Afghánistánu, ale ještě před dvaceti roky nebylo možné/běžnou záležitostí. Místo něho museli vojáci jako komunikační prostředky využívat dopisy či veřejný telefon na základně, jehož prostřednictvím měli jen omezený čas na spojení (Witek, 2019). Internetové spojení také umožňuje rychlejší způsob komunikace (Vybíral, 2009). Komunikace mezi partnery během nasazení zajišťovala jejich emocionální propojení, sounáležitost, byla důležitým faktorem pro zachování jejich vztahu (Sayers et al., 2018; Lapp et al., 2010).

Díky synchronní komunikaci spolu mohou partneři hovořit ve stejném čase, mohou navzájem slyšet svůj hlas, případně i díky videohovorům vidět partnerovu tvář. Ukazuje se také, že tato forma komunikace může přispívat ke zvýšení partnerské spokojenosti v průběhu nasazení, neboť projevení lásky a podpory může být okamžitě opětováno. Na straně druhé synchronní komunikace nemusí být vždy prospěšná a může přinášet i svá úskalí. Synchronní komunikace může naopak vést i ke snížení spokojenosti ve vztahu, protože během ní může docházet k vystupňování případných konfliktů mezi partnery atd. (Carter et al., 2018). Zároveň se může sama stát stresorem, zdrojem vztahujícím se

k obavám o bezpečnost partnera, a to z důvodu možných technických problémů, ke kterým může dojít během online spojení mezi partnery (Sayers et al., 2018). Studie Meek a jejích kolegů (2019) poukazuje na škodlivost zvýšené frekvence užívání synchronní komunikace pro vztah parterů. Tento způsob komunikace se pro ně může stát náročným, neboť vyžaduje určitou časovou přesnost, což není vždy uskutečnitelné.

Během pobytu svých partnerů na zahraniční operaci ženy volily různé strategie komunikace s nimi. Některé aplikovaly tzv. otevřenou komunikaci, která jim přinášela pocity intimity a afiliace a byla založena na vzájemném sdílení zkušeností. Partnerky se staly pro nasazené vojáky bezpečným přístavem pro sdílení emocí a zážitků. Jiné ženy naopak při komunikaci se svým partnerem během mise záměrně tajily informace z domova, a to proto, že ho nechtěly znepokojovat, odvádět jeho soustředěnost od úkolů na misi nebo v něm vyvolat pocity smutku z toho, že nejsou doma (Rossetto, 2013). Výše popsané mohlo pomoci nejen k zajištění bezpečnosti partnera, ale také ke zmírnění strachu o něj či ke snížení partnerských problémů (Sayers et al., 2018; Carter et al., 2020). Objevily se však také partnerky, které nechtěly, aby s nimi partner sdílel své pocity či zážitky během mise. Vnímaly je jako ohrožující, vzbuzovaly v nich jen další obavy o partnera. Hovoříme o tzv. omezené komunikaci (Rossetto, 2013). Bylo zjištěno, že zvýšená tendence k zatajování informací mezi partnery vede u obou z nich ke zvýšené úzkosti a menší partnerské spokojenosti v průběhu zahraniční mise (Carter et al., 2020).

Někteří partneři si před misí stanovili svou tajnou řeč, šifry, aby spolu mohli mluvit o svých zážitcích, aniž by prostřednictvím své komunikace vyradili informace týkající se bezpečnosti nasazeného vojáka (Rossetto, 2013).

3.3 Návrat ze zahraniční operace

Nejen příprava a nasazení v misi, ale také návrat z ní může být pro vojáka i jeho nejbližší významným mezníkem, který je nezřídka doprovázen různými výzvami pro všechny zúčastněné (Sandoz et al., 2015). Mohou zakoušet neklid a strach z toho, jak bude probíhat jejich opětovné shledání, a to bez ohledu na to, s kolika zahraničních operacemi má rodina či partnerská dvojice již zkušenost, neboť žádné nasazení není stejné, což platí i o návratech z nich (Ministerstvo obrany 2014). Po návratu ze zahraniční operace se například rodina musí vyrovnat se znovunastavením jednotlivých sociálních rolí, především v souvislosti s péčí o domácnost či o děti. Novodobý válečný veterán po svém

návratu z mise touží po začlenění do rodiny a převzetí svých domácích povinností. Naopak pro partnera novodobého válečného veterána, který byl několik měsíců zvyklý starat se o domácnost a děti sám, může být zpočátku obtížné přizpůsobit se nové skutečnosti, že již na péči o děti, domácí práce a zajištění chodu domácnosti sám není. Rodina nestojí jen před úkolem definování rolí a s nimi spojených povinností v domácnosti, ale je možné, že bude potřeba zaměřit se také na přístup k dětem a způsob jejich výchovy v závislosti na jejich vývojové změně po dobu nepřítomnosti jednoho z rodičů. Důležitá je v tomto ohledu komunikace a schopnost se přizpůsobit (Bowling & Sherman, 2008).

Nasazený voják je tak v okamžiku, kdy se vrátí ze zahraniční mise zpět domů, konfrontován s dalším úkolem, kterým je začlenění do civilního života, převzetí svých původních povinností, jako jsou domácí práce, placení složenek či vyzvedávání dětí z mateřské školy. Tato adaptace probíhá u každého vojáka individuálně. Často se u nich objevuje pocit, že jejich partner je někdo jiný než předtím, cítí zmatení, anxieta, nic jim nedokáže přivodit pocit dostatečného štěstí. Neví, o čem by se bavili se svými „dřívějšími“ přáteli, mají pocit, že jim nikdo nerozumí. Připadají si jako cizinci. Není výjimkou, že někteří z nich podlehnou v tomto období konzumaci alkoholu a drog. Bohužel není ojedinělé, že voják po návratu z mise zjistí, že mu byla partnerka či manželka nevěrná (Dziaková, 2009). Král (2017) porovnával dvě skupiny českých vojáků. Jedna skupina zahrnovala příslušníky naší armády, kteří v zahraniční misi ještě nepůsobili, druhou skupinu pak tvořili čeští vojáci, kteří již měli jednu misi za sebou. Výzkum byl realizován s 551 respondenty v každé skupině. U skupiny vojáků, kteří se již v minulosti zúčastnili zahraniční operace, byla zjištěna zvýšená míra anxiety, sklon k somatizaci, zejména v oblasti gastrointestinální, a také psychastenie. V souvislosti s návratem vojáka z mise nelze opomenout ani možnost vzniku PTSD (Evans et al., 2003; Nielsen et al., 2015). PTSD neboli posttraumatická stresová porucha je definována jako „opožděná a protrahovaná reakce na stresovou situaci výjimečného nebo katastrofického charakteru“. Vyznačuje se např. opakovaným přehráváním traumatické situace, sklonem vyhýbat se všemu, co by dotyčnému mohlo připomínat traumatickou událost, emoční plochostí, zvýšenou dráždivostí (Češková, 2015, s. 228). Khaylis et al. (2011) realizovali výzkum na základě sebehodnotícího dotazníku, kterého se zúčastnilo 97 vojáků americké armády krátce poté, co se vrátili domů z vojenského nasazení v Afghánistánu nebo Iráku. Téměř polovina respondentů u sebe pozorovala příznaky posttraumatické stresové poruchy. Shodný počet dotazovaných uváděl zvýšenou ostražitost, úlekové reakce, emocionální

oploštělost či emoční separaci. Více než 25 % respondentů se potýkalo s nočními můrami a mělo tendenci zamezit okolnostem, které jim jakkoliv připomínaly prožitou traumatizující událost. Výrazná část také uvedla, že návrat do civilního života byl pro něj náročný. Výzkum také odhalil souvislost mezi příznaky posttraumatické stresové poruchy a spokojeností ve vztahu mezi partnery. Čím více příznaků posttraumatické stresové poruchy u sebe dotyčný voják zaznamenal, tím více byl nespokojen v partnerském vztahu.

Dirkzwager et al. (2005) zjistili, že si partneři nizozemských vojáků, kteří se zúčastnili mírové zahraniční mise pod záštitou OSN a vykazovali projevy posttraumatické stresové poruchy, stěžovaly daleko více na poruchy spánku, tělesné obtíže, nižší spokojenost v partnerském vztahu a nedostatečnou sociální oporu (negativní sociální oporu) oproti partnerkám navracených vojáků, u nichž se projevy posttraumatické stresové poruchy nevyskytovaly. Výzkumný soubor zahrnoval 698 žen a 9 mužů. Nejvíce vojáků zapojených do studie působil v Libanonu. K obdobnému závěru dospěli ve své studii také Mikulincer s kolegy (1995). Z jejich výzkumu vyplývá, že ženy, jejichž manželé sloužili v izraelské armádě, zúčastnili se vojenského nasazení v Libanonu v osmdesátých letech a trpěli válečnou stresovou poruchou, byly úzkostnější, osamělejší a měly po návratu svých mužů větší sklon k negativismu v porovnání s ženami nasazených vojáků, u nichž nebyla zjištěna válečná stresová porucha neboli bojový stres. I po šesti letech u sebe ženy, jejichž manželé měli válečnou stresovou poruchu, zaznamenaly více psychiatrických i somatických onemocnění než druhá výše zmíněná skupina žen. V obou předchozích studiích u žen válečných veteránů došlo k tzv. sekundární traumatizaci. Sekundární traumatizace znamená, že člověk je traumatizován na základě zkušenosti s traumatem jiné osoby (Vizinová & Preiss, 1999). Samotný rozvoj válečného stresu či neurózy dle Seley (2016) ovlivňují genetické predispozice, motivace či příprava na nasazení. V jeho důsledku se u jedinců nezdědka objevují somatické onemocnění například v oblasti gastrointestinální.

Sekundární trauma u partnerek válečných veteránů, kteří měli za sebou misi v Afghánistánu nebo Iráku, zkoumali také Nelson Goff s kolegy (2009). Jejich výzkumu se zúčastnilo na 45 partnerských dvojic, téměř všichni byli v manželském svazku. Na základě svého výzkumu dospěli k zjištění, že příznaky traumatického stresu u partnerek válečných veteránů americké armády byly predikovány traumatickými příznaky jejich manželů. Ve 13 % případů se jednalo o tendenci vyhnout se všemu, co by jim traumatizující událost mohlo připomínat.

Jak ukázal výzkum McCarroll et al. (2010), působení v zahraniční operaci zvyšuje pravděpodobnost těžké agrese vůči partnerům u nasazených amerických vojáků, přičemž čím je délka nasazení v misi větší, tím je násilí vůči partnerům pravděpodobnější. Autoři také porovnávali tyto hodnoty s podobnými výzkumy prováděnými na civilní populaci a došli k závěru, že zatímco „mírné“ násilí mužů-vojáků vůči manželkám je obdobné jako u civilní populace. Naopak výskyt „závažného“ násilí je u vojáků značně větší. Násilí žen-vojaček vůči manželům, a to jak mírné, tak závažné, je naproti tomu podle jejich zjištění podstatně častější než u civilistek. Mírná agrese podle autory použité definice zahrnuje házení předmětů po partnerovi, strkání do partnera, chytání, políčky, kopání či údery pěstí; těžká agrese zahrnuje opakované údery, rdoušení, vyhrožování nožem nebo střelnou zbraní nebo i použití samotné zbraně.

Studie Blow et al. (2013) upozornila na zvýšenou míru konzumace alkoholu u partnerek či partnerů nasazených vojáků po 45–90 dní po návratu partnera z mise v Iráku nebo Afghánistánu, a to u necelých 11 % z nich. Výzkumný soubor byl tvořen převážně ženami (95,6 %) a čítal 674 partnerů a partnerek. Rizikové pití se týkalo zejména mladých svobodných žen bez dětí. Šetření dále prokázalo, že u zhruba 26 % všech dvojic jeden z nich pije nadměrné množství alkoholu. V 5,4 % případů se rizikové pití týkalo obou partnerů či manželů. U obou skupin byla zaznamenána také nižší míra spokojenosti ve vztahu než u dvojic bez nadměrného užívání alkoholu.

3.4 Dopad zahraniční mise na partnerské vztahy vojáků a jejich rodin

V roce 2009 provedl Odbor podpory kvality života Ředitelství personální podpory GŠ AČR společně s Univerzitou obrany sociologický průzkum, který měl za úkol zjistit, zda existuje kauzální vztah mezi účastí vojáků na zahraniční misi a následným rozpadem jejich partnerských či manželských vztahů. Průzkumu se zúčastnilo celkem 348 respondentů (včetně 6 % žen), kteří se v minulosti zúčastnili minimálně jedné zahraniční mise a v době nasazení byli téměř všichni (94,3 %) v partnerském nebo manželském svazku. Bylo zjištěno, že účast na zahraniční misi není hlavní příčinou rozpadu partnerských či manželských vztahů vojáků. Za rozpad manželství či partnerství po návratu partnera z mise mohou již dříve existující problémy. Samotná mise pouze prohlubuje

nestabilitu v páru, není tedy přímou příčinou. Osoby, kterým se po návratu z mise rozpadlo manželství nebo partnerský vztah, uváděly již před misí problémy v těchto intimních vztazích (Ballová et al., 2009). Obdobného názoru je také Dziaková (2009). Ačkoliv Karney s Crownem (2007) považují nasazení v zahraniční operaci za rizikový faktor pro manželství nebo partnerský vztah, stejně jako předchozí autoři ani oni nenalezli přímou kauzalitu mezi nasazením a rozpadem vztahu u příslušníků americké armády v aktivní službě. Na druhou stranu Dziaková (2009) upozorňuje, že se v české armádě rozpadá na 60 % manželství a že se to týká zejména osob, které opakovaně vyjíždějí do misí.

Vrátíme-li se k výše představenému sociologickému průzkumu Ballové a jejích kolegů (2009), vyplývá z něj, že necelá polovina dotazovaných (39,6 %) po návratu z mise hodnotila svůj vztah s partnerkou či partnerem nebo manželkou či manželem jako lepší, než tomu bylo před samotným nasazením. Oceňovali na své partnerce či partnerovi schopnost, s jakou si dokázali poradit např. v otázkách chodu domácnosti během jejich nepřítomnosti. Dále také uváděli, že jim mise umožnila připomenout si vzájemné citové pouto a mnohem více si vážit sebe navzájem.

Newby et al. (2005) se ve svém výzkumu zabývali negativními a pozitivními dopady vojenského nasazení mezi příslušníky americké armády. Do tohoto výzkumu se zapojilo 951 amerických vojáků, kteří se zúčastnili mírové operace v bývalé Jugoslávii po dobu 3–5 měsíců. Převážná většina respondentů byli muži (92 %) a 519 osob z celkového výzkumného souboru žilo v manželství. Někteří vojáci žijící v manželství zaznamenali po svém návratu zlepšení kvality svého manželského soužití, jednalo se o 9,4 % dotazovaných, naopak 11,6 % z nich své manželství po návratu vnímalo jako horší. Nejvíce litovali času, který nemohli strávit se svou rodinou, a zmeškaných událostí.

Pro partnerky a manželky nasazených vojáků nepředstavuje zahraniční mise zkušenost čistě negativní. U některých je tato zkušenost spojena s pozitivními důsledky, jako je nabytí většího pocitu sebevědomí či příležitost dozvědět se o sobě více. Nelze opomenout ani zlepšení partnerských vztahů (Davis et al., 2011).

4 PSYCHOLOGICKÁ SLUŽBA ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY A DALŠÍ MOŽNOSTI POMOCI

V rámci této kapitoly si klademe za cíl přiblížit psychologickou službu Armády České republiky, její historii a náplň práce. Věnovat se budeme také jejím úkolům ve spojitosti s účastí profesionálních vojáků v zahraničních misích. V neposlední řadě pak představíme místa, kam se mohou novodobí váleční veteráni a jejich příbuzní obrátit o pomoc v oblasti psychického zdraví.

Již v devadesátých let bylo běžné, že se vojenského nasazení účastnil také vojenský psycholog, což umožňovalo získat řadu cenných zkušeností jak pro rozvoj psychologické služby, tak i pro samotné vojenské psychology a nasazené vojáky. Zvrat ovšem přišel v roce 1996, kdy byla psychologická služba na popud tehdejšího armádního vedení de facto zrušena. O rok později se ale situace změnila. V čele armády byl dosavadní náčelník Generálního štábu nahrazen gen. Šedivým, který podpořil obnovení psychologické služby v armádě. V průběhu následujících let došlo k nabírání nových vojenských psychologů a přizpůsobení úkolům psychologické služby potřebám moderní armády (Dziaková, 2009). Od roku 2013 spadá psychologická služba pod Odbor operační psychologie Agentury vojenského zdravotnictví. Psychologická péče je určena všem pracovníkům Ministerstva obrany a jejich rodinám a zahrnuje psychologické poradenství, krizovou intervenci. Služba zajišťuje dále preventivní programy zaměřené na sociálně patologické jevy, vzdělávání a psychologickou přípravu a participuje na výběrových řízeních (Ministerstvo obrany, 2014).

Během přípravy na odjezd do zahraniční mise zajišťují vojenští psychologové psychologickou přípravu pro vyslané vojáky i jejich rodinné příbuzné (Sekce právní ministerstva obrany, odbor pro válečné veterány, 2018). Péče o rodinné příbuzné může mít formu několika společných schůzek, kde mohou získat informace týkající se místa pobytu jejich blízkých a životního stylu nasazeného vojáka včetně jeho emocionálního prožívání. Rodině jsou také představeny problémy, se kterými se mohou oni i jejich nasazení příbuzní potýkat během nebo po návratu z mise. Zároveň jsou jim nabídnuty možnosti řešení těchto obtíží (Ministerstvo obrany, 2014). V rámci psychologické přípravy na misi je věnován prostor tématům týkající rodiny, jako je separace od rodiny či komunikace s rodinou. V rámci rodinných setkání jsou nejen probírány informace o průběhu nasazení, ale také

předány kontakty na psychology, na které se mohou v případě potřeby obrátit. Cílem tohoto setkání je také vzájemné propojení jednotlivých příbuzných, kteří sdílejí obdobou zkušenost (Osokin & Vavříková, 2022).

Vojenský psycholog je k dispozici vojákům i jejich rodinám také v průběhu samotného nasazení. Nezřídka se během nasazení konají pravidelná setkání rodinných příslušníků se zástupcem duchovní nebo psychologické služby a velitelem příslušného vojenského útvaru. Novodobí váleční veteráni a jejich rodiny se mohou např. v případě partnerských či jiných problémů obrátit také na pracovníky vojenských nemocnic v Olomouci či Praze. Psychologické poradenství je založeno na projektu „Bezpečné místo“, jehož cílem je umožnit psychologickou konzultaci na základě anonymity. V Ústřední vojenské nemocnici mohou také navštívit poradnu pro válečné veterány a jejich blízké, kde může být veteránům poskytnuto komplexní psychologické vyšetření a dána doporučení, v případě potřeby mohou být použity další léčebné postupy či předány kontakty na navazující služby. Dalšími institucemi, na které se mohou obrátit, jsou Komunitní centra pro válečné veterány, která se nacházejí při vojenských nemocnicích v Brně, Olomouci a Praze. Například Komunitní centrum v Brně slouží jako bezpečný prostor, kde se mohou setkávat a vzájemně si sdílet své zkušenosti váleční veteráni a jejich blízcí. Zároveň mohou využít nabídku psychologického či pracovního poradenství, účastnit se různých přednášek atd. Centrum je otevřeno také pro veřejnost, a to formou pořádání výstav či přednášek (Sekce právní ministerstva obrany, odbor pro válečné veterány, 2018). Obdobně je tomu také v Olomouci (Komunitního centra pro válečné veterány Olomouc, 2022) či Praze (Komunitní centrum pro válečné veterány Praha, 2020).

Váleční veteráni a jejich rodiny mohou využít taktéž telefonické pomoci, např. při vojenských nemocnicích fungují tzv. SOS linky. Zájemcům je zde poskytnuta okamžitá psychologická pomoc (Sekce právní ministerstva obrany, odbor pro válečné veterány, 2018). Psychologická služba armády pak zajišťuje tzv. vojenskou linku psychologické pomoci a prostřednictvím svého facebookové profilu „Psychologové AČR“ také online poradenství nejen pro válečné veterány a jejich rodiny, ale také ostatní zaměstnance Ministerstva obrany (Ministerstvo obrany, 2014).

Přímo na vojenských útvarech mohou vojáci a jejich rodina v případě potřeby navštívit poradnu, kterou provozuje psychologická služba, tedy operační psycholog. Zájemci zde mohou probrat své problémy v oblasti výchovy dětí, partnerských vztahů atd. Kromě osobního setkání, může být poradenství v případě zájmu realizováno také

telefonicky či e-mailem (Sekce právní ministerstva obrany, odbor pro válečné veterány, 2018).

Pomoc mohou nalézt také u Spolku Vlčí mák, který je tvořen dobrovolníky a primárně se zaměřuje na pomoc novodobým válečným veteránům či profesionálním vojákům české armády. Pomoc zde mohou nalézt v oblasti psychologické a kariérní, může také zprostředkovat pomoc právní. Spolek spravuje mimo jiné také profil na sociální síti Facebook, kde si mohou ženy, partnerky a matky vojáků vyměňovat své zkušenosti a vyjadřovat podporu. Kromě toho zajišťuje i jiné aktivity jako např. provoz knihovny (Spolek VLČÍ MÁKY, 2020).

Americký výzkumník Nolan s kolegy (2018) zmiňuje jako možnost pro vojáky a jejich nejbližší využití mobilních aplikací, které by jim mohly být nápomocny v tomto náročném období.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V následujících podkapitolách této kapitoly se budeme věnovat výzkumnému problému, cíli práce a výzkumným otázkám.

5.1 Výzkumný problém

V rámci teoretické části této práce jsme si kladli za cíl vymezit základní pojmy, které se váží k naší práci jako například „partnerský vztah“, „profesionální voják AČR“, „zahraniční mise“. Dále jsme se snažili seznámit čtenáře se specifikací partnerských vztahů v armádním prostředí, průběhem zahraniční mise a to jak z pohledu nasazeného vojáka, tak jeho partnerky či dětí. Dále jsme pohovořili o problematice partnerské či rodinné resilienci v kontextu vojenského prostředí. Prostor byl věnován taktéž dopadům zahraniční mise na partnerky, manželky nasazených vojáků i jejich partnerské vztahy. V závěrečných kapitolách jsme se pak snažili o přiblížení psychologické služby Armády České republiky, institucí, na které se mohou novodobí váleční veteráni a jejich rodinný příslušníci obrátit o psychologickou pomoc.

Partnerské vztahy profesionálních vojáků jsou ovlivňovány jejich specifickým životním styl, který zahrnuje účast na různých vojenských cvičeních, odborných kurzech atd., zpravidla trvající několik dnů, týdnů, kdy jsou odloučeni od své partnerky, rodiny. Pro některé páry, rodiny může být zatěžkávací zkouškou účast partnera na zahraniční misi, která představuje obvykle 6 měsíční odloučení. Během něhož jsou odkázáni ve většině případů pouze na internetovou komunikaci. Další výzvou pro ně může představovat návrat partnera z mise, kdy dochází k reintegraci partnera do běžného života, začlenění do domácích prací, rozdělení rolí a podobně.

V odborné literatuře např. *Vojenské psychologii* (Dziaková, 2009) se můžeme dočíst, co představuje zahraniční mise pro nasazeného vojáka, s čím vším se může během mise i po návratu potýkat. Méně často se ale objevují relevantní informace v českém prostředí o tom, jak prožívají tuto období partnerky, manželky vojáků nasazených. Určitý náhled do této problematiky může představovat bakalářská práce Šístkové (2015), která má

sama takovouto zkušenost, její výzkumnou soubor nicméně zahrnoval nejen samotné partnerky vojáků, ale také pár či přímo vojáky, které se misí zúčastnily. V rámci naší práce jsme se tak rozhodli zaměřit pouze na partnerky vojáků, kteří se zúčastnili zahraniční mise. Současně vnímáme, že zjištěné informace by mohli být využity pro zlepšení psychologické péče o rodinné příslušníky těchto vojáků.

5.2 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Cílem předkládané diplomové práce je popsat prožívání partnerek profesionálních vojáků Armády České republiky před odjezdem jejich partnera na misi, v průběhu mise a po působení jejich partnera v zahraniční misi.

Na základě stanoveného cíle práce, byly formulovány následující výzkumné otázky:

Jak partnerky prožívaly období přípravy svých partnerů na zahraniční misi?

Jak partnerky prožívaly období nasazení svých partnerů na zahraniční misi?

Jak partnerky prožívaly období po nasazení svých partnerů v zahraniční misi?

Jak partnerky nahlíží na Psychologickou službu Armády České republiky v souvislosti s péčí o rodinné příslušníky nasazených vojáků v zahraničních misích?

6 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

V nadcházející kapitole přiblížíme design výzkumu, který jsme zvolili pro naše výzkumné šetření, zvolenou výzkumné metody pro tvorbu dat i jejich analýzu. V následujících podkapitolách představíme výzkumný soubor a v závěru kapitoly pak zmíníme naši reflexi ve spojitosti s výzkumem a jeho etické zásady.

6.1 Design výzkumu

Vzhledem k výzkumnému záměru naší práce byl zvolen kvalitativní přístup. Dle Miovského (2006 s. 17) „je přístupem, který pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod“. Jedná se o typ výzkumu vycházející z fenomenologické povahy, který se snaží postihnout předmět bádání v celé jeho celistvosti a vzájemném kontextu, jehož výstupem jsou pak data nečíselné povahy (Ferjenčík, 2010). Hendl (2016) upozorňuje, že v případě kvalitativního výzkumu je možno ještě i v probíhajícím procesu získávání dat či jejich analýzy měnit či různě přepracovávat výzkumné otázky. V realizaci kvalitativního výzkumu vidí paralelu s detektivní prací, neboť se výzkumník snaží nalézt data, která se vztahují k cíli práce a z něj vyplývajících výzkumných otázek. Informace jsou následně analyzovány, tento proces je prováděn paralelně s tvorbou dat. Kvalitativní výzkum má ale i své nevýhody. Mezi ně patří například obtížnost generalizovat na základě šetření nabyté poznatky, ověřovat výzkumné teorie, validita, vysoká časová dotace. Vzhledem k povaze námi zkoumaného fenoménu jsme se rozhodli realizovat naše šetření prostřednictvím kvalitativní metody Interpretativní fenomenologické analýzy, o níž pojednáme více v podkapitole 5. 4 *Metoda zpracování a analýza dat.*

6.2 Výzkumné metody

Výzkum byl realizován prostřednictvím kvalitativní metody, konkrétně polostrukturovaného rozhovoru. Výhodou této metody je, že nám na jedné straně umožní držet se našeho tématu, předem vytvořených otázek, které lze pokládat v libovolném pořadí, a na druhé straně dává prostor dotazovanému pro vysvětlení či doplnění své

výpovědi. Současně i nám je dán prostor pro možnost kladení doplňujících otázek, jejichž prostřednictvím si můžeme ujasnit obsah sdělení, vyjasnit si případné nejasnosti v komunikaci participanta výzkumu, prozkoumat danou problematiku detailněji v kontextu výzkumného cíle a vytyčených výzkumných otázek (Miovský, 2006). Obdobně o polostrukturovaném rozhovoru hovoří Smith (2004, citováno v Koutná Kostíková & Čermák, 2013), který tím poukazuje na flexibilní vlastnost této metody.

Před samotným uskutečněním interviewů s respondenty byl sestaven v návaznosti na cíl naší práce na základě provedených rešerší z primární a sekundární literatury okruh otázek. Tyto otázky byly následně předloženy respondentce v rámci pilotáže, na jejímž základě došlo k modifikaci některých otázek. Zároveň umožnil tento pilotní rozhovor výzkumníkovi získat zkušenost v realizaci polostrukturovaného rozhovoru, nabýt jistoty v kladení, jasné formulaci otázek. V říjnu 2021 byli osloveni první potenciaální respondenti s prosbou o zapojení do výzkumu. Poslední rozhovor byl uskutečněn v únoru 2022. Respondentům byla nabídnuta možnost realizovat rozhovor online prostřednictvím vybrané platformy či na základě osobního setkání. V téměř všech případech byl rozhovor realizován online prostřednictvím videohovoru přes platformu Skype či Messenger. V jednom případě došlo k osobnímu setkání na pracovišti respondentky. Délka rozhovorů byla individuální, obecně se ale pohybovala v rozmezí 45 – 65 minut. Na úvod rozhovoru byla zkontrolována technika, s respondentkou jsme si ověřili, zda se dobře slyšíme a vidíme. Snažily jsme se tak eliminovat možné technické problémy, které by mohly narušit náš rozhovor. Následně byly respondentky dotazovány na možnost nahrávání našeho rozhovoru, a pakliže neměly žádný dotaz, bylo přistoupeno k jednotlivým otázkám. Znění otázek, jež byly použity při rozhovoru lze nalézt v příloze této práce. V průběhu rozhovoru byly dodržovány etické zásady, o kterých podrobněji pohovoříme v samostatné podkapitole věnující se této problematice.

6.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor čítal 5 respondentek. Většina respondentek (3) žila v partnerském vztahu, dvě pak ve svazku manželském. Jejich věkové rozpětí se pohybovalo od 23 – 35 let. Dvě ženy, které byly v manželství, měly během manželova nasazení v zahraniční misi 1 – 2 děti. Většina respondentek měla vysokoškolské vzdělání

a většina měla za sebou zkušenost s více zahraničními misemi svých partnerů, potažmo manželů. Bližší charakteristiku jednotlivých respondentek pro přehlednost uvádíme níže v následující tabulce.

Respondentka	Věk	Vzdělání	Délka partnerského vztahu	Délka soužití ve společné domácnosti před nasazením v zahraniční misi	Děti ano/ne, věk před nasazením	Počet společně absolvovaných zahraničních misí	Místo nasazení	Délka nasazení
Věra	35 let	Vysokoškolské bakalářské	10 let	2. mise: 6 let, 3. mise: 7 let ²	Ano, 2. mise: .1 dítě ve věku 2 let a s 2. v posledním trimestru těhotenství 3.mise: 1. dítě: 3 roky, 2. dítě:1 rok	3	Afghánistán (všechny 3 mise)	6 měsíců (1. a 2. mise), 7 měsíců (3. mise)
Karla	34 let	Vyšší odborné	10 let	1. mise: 6 let, 2. mise: 7 let	Ano,1 dítě, 1.mise: 2 roky, 2. mise 4 roky	2	Afghánistán (obě mise)	7 měsíců (obě mise)
Kateřina	28 let	Vysokoškolské bakalářské	4 roky	2 roky	Ne	1	Afghánistán	7 měsíců
Pavla	23 let	Vysokoškolské bakalářské	7 let	2, 5 let	Ne	1	Mali	6 měsíců
Evžénie	25 let	Vysokoškolské magisterské	7 let	1. mise: 2 roky, 2. mise: 4 roky	1. mise: ne 2. mise: v poslední trimestru těhotenství	2	Mali (obě mise)	6 měsíců (obě mise)

Tabulka č. 1: Charakteristika jednotlivých respondentek

5.3.1 Výběr výzkumného souboru

Respondenti byli vybíráni do výzkumného šetření na základě několika stanovených kritérií:

- respondent musela být žena (partnerka, manželka) profesionálního vojáka Armády České republiky
- muž či partner respondentky byl účastníkem bojové zahraniční mise po dobu 6-7 měsíců
- mise se partner, manžel zúčastnil minimálně před 1 rokem (cílem je zamezit možné sekundární traumatizaci)

Do první mise odjel Věřin partner po 2 dnech jejich známosti, tudíž nesplňuje naše kritéria pro začlenění do výzkumu, zároveň v té době ještě spolu nežili. Nicméně pro zajištění kontextu celého jejího případu, jsme se rozhodli i s touto misí v dalším textu pracovat, proto dále hovoříme o 2. a 3. misi.

- před odjezdem do mise žijí partneři ve společné domácnosti minimálně 2 roky

Respondenti byli do výzkumu vybírání prostřednictvím metody samovýběru. Tato metoda se vyznačuje tím, že potenciální respondenti pouze nesouhlasí se zapojením do výzkumného šetření, ale je u nich vyžadováno i aktivní projevení zájmu o začlenění do výzkumu. Iniciativa tak musí vycházet ze samotného potenciálního respondenta. Záleží jen na jeho vlastním rozhodnutí, zda na nabídku o zapojení do výzkumu bude reagovat či nikoliv (Mioviský, 2006). Potenciální účastníci výzkumu byli osloveni s nabídkou zapojení do výzkumného šetření prostřednictvím skupiny *Zpověď ženy vojáka AČR* na sociální síti Facebook, byli rovněž informováni o účelu, způsobu a podmínkách realizace šetření.

Zároveň byla využita metoda záměrného výběru přes instituce. Konkrétně jsme se obrátili na dobrovolnický spolek Vlčí máky, jenž byl ochoten naši nabídku ohledně možnosti zapojení do výzkumu rozeslat mezi své členy. O zapojení do výzkumu touto cestou projevil zájem 8 respondentek. Dvě z nich ale nespĺňovaly námi stanovená kritéria, proto nakonec nebyly do výzkumného šetření zahrnuty. Jedna respondentka pak v průběhu domlouvání termínu a způsobu setkání přerušila kontakt.

6.4 Metoda zpracování a analýza dat

Jak již bylo zmíněno v podkapitole 6.1 Desing výzkumu, rozhodli jsme se pro naše účely zvolit jako metodu kvalitativního výzkumu Interpretativní fenomenologickou analýzu (IPA). Na jejím základě jsme naše získaná data zpracovali a podrobili analýze. V souladu s doporučením Smith et al. (2009, citováno v Koutná Kostínková & Čermák, 2013) jsme analyzovali každý případ zvlášť bez předem vytyčených témat z dříve analyzovaného případu. Dle jejich doporučení jsme pak následovně postupovali v analýze: znovu jsem si reflektovali naši zkušenost s tímto tématem a to prostřednictvím vnitřního dialogu sama se sebou. Nahrané rozhovory byly přepsány a postupně několikrát pročitány. Pro lepší vztažení se do „příběhu“ jednotlivé respondentky jsme nahrávaný rozhovor poslouchali a snažili si zároveň vybavit v mysli daný rozhovor, rozpomenout se na výraz v tváři atd. Následně jsme text opatřili prvotními poznámkami, co nás v textu na první pohled zaujalo. Poté jsme přistoupili k práci s vlastními poznámkami, v nichž jsem hledali

obecnější témata, a nakonec jsme si vzniklá témata rozložili na zem a hledali témata, která se prolínají i dalšími případy, zaměřili jsme se tak na hledání společných témat.

6.5 Reflexe výzkumníka

Smith et al. (2009, citováno v Koutná Kostíková & Čermák) považuje reflexi výzkumníka ve vztahu ke zkoumanému fenoménu za tzv. nultou fází analýzy získaných dat. Reflexi považuje za důležitou, neboť nám osvětluje důvod, proč jsme se rozhodli zvolit právě toto téma. Co nás pojí s tématem, jaký postoj k němu zaujímáme. To vše pak přispívá k validitě při zpracování získaných dat.

Ač jako výzkumník nemáme osobní zkušenost s vojenským prostředím, potažmo ani jako rodinný příbuzný či partner nasazeného vojáka v zahraniční operaci, zájem o vojenské prostředí nás provází již řadu let. Inspirací pro zvolené právě tohoto tématu se stalo setkání s několika příslušníky naší armády, kteří nezdědka líčili zážitky týkající se nevěř ze stran partnerek nasazených vojáků v průběhu mise či rozpadu manželství, partnerských vztahů v souvislosti se zahraničními misemi. K výběru tohoto tématu přispěla také skutečnost, že o prožívání partnerek, manželek účastníků zahraničních misí toho v odborné literatuře příliš nenacházíme, alespoň tedy ne v českém prostředí. To vše rozhodlo pro zaměřit právě na toto téma.

6.6 Etika výzkumu

Při realizaci výzkumného šetření jsem se drželi etických zásad uvedených v Manuálu pro psaní kvalifikačních prací, který je závazný pro naši katedru (Dostál & Dominik, 2021). Opírali jsme se o etické zásady jako je nonmalificence, důležitý byl pro nás také princip spravedlnosti, kdy jsme zvážili možná rizika, která by mohla vzejít z realizace výzkumu. Významný je pro nás také respekt k zájmům jedince (Weiss et al., 2011). Každému respondentovi byl předložen informovaný souhlas (jeho znění je možno nalézt v příloze této práce). Vzhledem ke skutečnosti, že byla většina rozhovorů realizována ve virtuálním prostředí, byl souhlas zaslán v elektronické podobě ve formě online formuláře, kde respondenti potvrdili svůj souhlas s účastí ve výzkumu, prostřednictvím emailové adresy. V případě osobního setkání byl informovaný souhlas respondentce předložen v papírové podobě. V úvodu rozhovoru byli respondenti dotazováni na možnost nahrávání rozhovoru, dále byli upozorněni, že mají právo na otázku

neodpovědět a že jejich veškeré údaje budou anonymizovány. Vzhledem ke specifikaci výzkumného souboru, jsme se snažili o zajištění maximální bezpečnosti anonymity respondentek. Proto byla například snaha o minimální sběr sociodemografických dat. Za účast na výzkumu respondentky neobdržely žádnou odměnu, na konci rozhovoru jsme se popřáli krásné nadcházející dny, případně mnoho úspěchů v budoucím studiu.

7 VÝSLEDKY

V této kapitole budou představeny výsledky našeho výzkumného šetření. Budeme se věnovat prezentování společných tématických oblastí, které byly zachyceny na základě analýzy jednotlivých případů. Závěrečná část kapitoly pak bude patřit zodpovězení výzkumných otázek. Pro zachování anonymity byla respondentkám přidělena fiktivní jména.

7.1 Přehled společných tématických oblastí

Na základě provedené Interpretativní fenomenologické analýzy (IPA) jsme vymezili sedm hlavních tématických oblastí, která byly zachyceny napříč všemi jednotlivými případy. Do určité míry korespondují s oblastmi, na které jsme se zaměřili v rámci rozhovoru. Hlavní tématické oblasti jsou dále diferencovány na jednotlivá témata, případně podtémata.

Mise

Hlavní téma mise zastřešuje následující podtémata:

Každá je jiná

Všechny respondentky, které měly možnost prožít se svým partnerem více než jednu zahraniční misi, se shodují, že žádnou z misí neprožívaly stejně. Bezesporu v tom hrála roli také jejich rozdílná životní situace v jednotlivých misích. Například Evžénie se k tomuto vyjadřuje následovně: „*Obě byly opravdu jiné“...„u té první jsem to brala statečně“...„to se nedá říct o té druhé misi, protože já jsem byla těhotná“... „takže bylo pro mě opravdu hodně těžké, mnohem náročnější, delší.“* Obdobně také i Karla: „*Na druhé misi (...) to už bylo zase jiný, protože jsem šla po mateřské zase do práce, malý do školky, takže to byl každodenní maraton, školka, práce, starosti o dům, psa, takže každá byla jiná.“*

Časová náročnost přípravy na misi

Většina respondentek, vyjma Věry, poukazovala na časovou náročnost přípravy na misi, kdy již před samotným odjezdem do mise bývali jejich partneři často mimo domov: „...měl takovou přípravu hodně náročnou, kdy domů jezdil skoro jednou za měsíc, jinak se vlastně chystal na tu misi, cvičení a tak.“ (Karla). Stejnou výpověď přináší také Pavla: „...před tou misí je roční příprava, která je hodně náročná časově, takže oni hodně bývali pryč.“ Kateřina to svou výpovědí shrnula následovně: „...ta mise neskládá jen z těch šesti dejme tomu měsíců, když je pryč, ale předchází tomu půl roku výcviku“ a jak ještě poznamenává: „...doma před tou misí vlastně není.“

Adaptace na vojenský styl života

Všechny dotazované ženy uvedly, že jsou zvyklé na častou absenci partnera v prostředí domova vlivem účasti na různých cvičeních, což jim usnadnilo přípravu na odjezd partnera do mise. Většina z nich totiž vypověděla, že se dokáží obejít bez partnera v souvislosti s chodem domácnosti. Takovým příkladem byla Karla: „manžel je pořád pryč před tím, takže to pro nás nebyla žádná změna“ či Věra: „...co se týče chodu domácnosti, tak to ne...“. Podobně tuto skutečnost popisovala i Kateřina: „...on už chodil často před tím pryč, takže já jsem věděla, jak to prostě bude“, zároveň si však postěžovala, že jí vadilo, že se její partner v období přípravy do mise nezapojoval do chodu domácnosti. Vše tak leželo jen na ní: „...doma nic nedělal, nepomáhal nějak“. Většina z nich si také uvědomovala, co vše zahrnuje práce partnera, tady i účast na misích. Takový názor reprezentuje například Pavla: „je to součást jeho práce vůbec ta mise“ či Věra: „je to práce“. To souvisí také s tím, že řada partnerek (Evžénie, Věra, Karla,) zmiňovala, že na misi jejich partneři museli odjet. Toto jsou slova paní Věry: „v tu chvíli by byl pro ně neperspektivní (...) jako on musel jet“. O odmítnutí mise neuvažovala ani Pavla s partnerem: „My jsme to brali jako automaci, že to k tomu patří, že jede.“

Emocionální prožívání

Další tématickou oblastí bylo stanoveno emocionální prožívání, které prostupuje všemi případy, a zároveň také všemi etapami zahraniční operace, tedy od přípravy na misi až po samotný návrat partnera domů. U všech respondentek výrazně převažují negativní emoce, a to zejména v období nasazení partnera v misi a přípravy na ni. U většiny z nich se pak setkáváme s pozitivními emocemi až v souvislosti s příjezdem partnera domů.

V kontextu blížícího se návratu partnera domů se u partnerek projevoval eustres (tedy těšily se na návrat partnera domů, ale zároveň měly obavy, jak samotné setkání proběhne).

V rámci této tématické oblasti jsme vymezili tato podtémata:

Emoční reakce na oznámení odjezdu na misi

Kateřina reagovala na oznámení o účasti svého partnera v misi šokem, který následně vystřídalo zklamání a zvědavost: *„velký šok (...) velké zklamání, protože tomu nepředcházela žádná dohoda, žádná předešla komunikace, jen mi bylo oznámené, že jde...takže asi na začátku to byl asi tak šok, a pak jen zvědavost“*. Karla i Pavla reagovaly na tuto skutečnost mírným překvapením: *„A je to tady, je to tady, přišlo to.“* (Karla). Pavla: *„...uau, už je to tady, už prostě bude odjíždět.“*

Strach

Většina respondentek v rámci rozhovoru zmínila strach o život svého partnera v době účasti v misi. Věra a Karla prožívaly strach o život svého partnera i před misí a to kvůli svým dětem: *„...vím, že jsem na něj tady pořád koukala a voni si tady hráli na zahradě a já jsem si říkala, že jestli oni ho tam zabijou, tak ty děti si to nebudou ani pamatovat.“* (Věra). Karla: *„Myslela jsem na sebe a syna, že nás tady nechá.“* Jisté obavy měla před misí také Pavla, ale naplno se u ní strach o partnera začal projevovat, až když byl pryč, *„...asi prostě asi ten strach, strach jsem asi zažila když byl tam.“* Například Karla hovořila o svém strachu v souvislosti s útoky na základnu: *„ještě jsem měla strach, když chodíval běhat (...) to jsem si říkala, když by běžel a padlo to na něj, tak by přišel o život“*. Kromě toho Pavla zmiňovala také svůj strach v kontextu výjezdu ze základny: *„...víš, že jede do nebezpečné oblasti, nebo jim hrozí útok na základnu, tak tam je ten strach...“*

Nervozita

Nervozita byla zaznamenána u všech respondentek a to v různých fázích mise a spojitostí. Karla i Evženie se cítily nervozní před odjezdem do mise. Jak samy uvedly jejich nervozita pramenila z potřeby zorganizovat chod domácnosti: *„...jak to všechno zvládneme“* (Karla). Evženie byla nervozní, protože se nestihlo připravit vše v domácnosti na příchod dítěte před partnerovým odjezdem: *„...já jsem byla nervozní, jak to budu dělat za pochodu s tím čerstvým dítětem.“* Většina respondentek zmiňovala nervozitu v kontextu blížícího se návratu partnera domů, tato nervozita se u většiny kombinovala s

těšením se na partnera, proto by se dala tato nervozita označit za eustres. Pavla tento pocit popisovala následovně: „bylo hodně intenzivní to těšení, a zároveň i ta nervozita.“. Věra sdílela podobné pocity : „...na oba návraty jsem se spíš těšila a byla nervozní jen z toho, jestli bude mít radost a jaké to bude, jak zareagují děti...“. Kateřina hovořila o své nervozitě ve spojitosti s blížícím se návratem partnera z mise takto: „V podstatě jsem byla určitě nervozní, co se bude dít, až přijde po tak dlouhé době, jak se ten člověk bude chovat, jak bude vypadat, co se změní“. Obdobně se vyjadřovala také Pavla: „...ten den, kdy jsem pro něho měla jet, tak to je nervozita, strašná nervozita, protože člověk ho tak dlouho neviděli.“

Smutek

Před misí byl smutek z odloučení zachycen u Karly. V tomto případě jej doprovázely negativní myšlenky: „Ty jo, to bude strašný, bude pryč...“. Období odloučení od partnera během mise bylo pro ženy náročné. V tomto kontextu všechny respondentky zmiňovaly smutek, který v té době prožívaly. Takovým příkladem může být Evženie, která v té době zároveň porodila dítě: „...takže to byl pro mě nejhorší čas, na který vzpomínám, tam mi opravdu bylo smutno.“. Nebo Karla: „...možná jsem si někdy večer říkala, že mi to bylo líto, že ten manžel se mnou není doma.“

Osamělost

Všechny dotázané zmiňovaly pocit osamělosti, který se u nich objevil ve spojitosti s odloučením od partnera. Takovým příkladem může být Věra: „když se něco pohnojilo prostě, jako když najednou myši v garáži, to byl docela brutál totiž, a najednou cítíte, že ten chlap tady není.“.

Transfer emocí

U Evženie a jejího partnera došlo k transferu emocí, obdobně jako v případě Kateřiny. V případě Kateřiny byl tento fenomén zachycen v obdobích před a po návratu z mise, v obou zachycených obdobích se u obou partnerů opakoval stejný vzorec: „Chodil domů naštvaný a nervozní, takže potom nějaká komunikace byla nulová, pak jsem byla naštvaná i já“. U Evženie se objevil před misí v souvislosti s organizačními věcmi v domácnosti: „šlo o montáž skříň do bytu, to se nestihlo, tam šlo cítit, že přítel je nervozní, já jsem nervozní, jak to budu dělat za pochodu nebo ještě s tím čerstvým dítětem“.

Frustrace

S pocitem frustrace jsem se mohli setkat u Kateřiny, u které vyplývala z nezájmu o dění v páru ze strany partnera před nasazením do mise: „...*frustrace, určitě velká frustrace z toho, že to bylo v tom momentě všechno na mě a on si řešil jen to svoje, že odsunul všechno ostatní.*“.

Vztek

Další z negativních emocí, které byly zjištěny u respondentek Věry a Kateřiny, byl vztek. Ačkoliv obě ženy zmiňují stejnou emoci, u každé má jiný předmět. Například v případě Kateřiny se jedná o vztek na partnera, že s ní neprobral svou účast v misi: „*byla jsem vážně naštvaná*“. Věra měla vztek na systém: „...*jak to prodlužovali, tak už jsem měla hroznej vztek, nemůžu říct, že na něj. Měla jsem vztek na ten systém.*“

Radost

Jediná pozitivní emoce, která byla zachycena napříč dotazovanými ženami byla radost z návratu partnera domů. Tato emoce byla v rozhovorech zachycena u Karly, Pavly, Evženie i Věry. Například Pavla uvedla následující: „...*jsme byli šťastní, že se vidíme*“. Karla pak takto: „*já jsem nechala skříně skříněma a běžela jsem za manželem, skočila mu kolem krku*“.

Copingové strategie

Tato oblast byla poměrně bohatě zastoupena různými copingovými strategiemi, jejichž prostřednictvím se snažily respondentky vyrovnat se stresujícími událostmi v souvislosti s účastí jejich partnera v misi. Obecně nejrozšířenější strategií u všech dotazovaných bylo vyhledávání sociální opory.

Informovanost

Většina žen byla dopředu informována ze strany svého partnera o jeho možné účasti v zahraniční misi. Takovým příkladem byla Karla: „*my když jsme se poznali, tak nastupoval na nový místo (...) a on mi tenkrát řekl, že musím počítat s tím, že na misi*

prostě pojede.“ Na důležitost informování o této potencionální možnosti upozorňuje Pavla: *„...tím, že jsem na to byla připravována, tak jsem to brala, že asi normálně, no.“*

Plánování

Plánování „co by dělala kdyby“, Pavle pomáhalo pracovat s obavami o život svého partnera v období před nasazením. V té době si začala v mysli přemítat nad možnými alternativami, které by mohly v souvislosti s misí nastat: *„Co se stane, kdyby prostě nepřijel, co to pro mě znamená. Já už jsem v sobě měla nějaké scénáře, co se může stát a jak, co by to pro mě znamenalo a jak bych reagovala.“*

Sociální opora

Věře, Karle a Evženie byla velkou oporou při nasazení jejich rodina. Například u Věry a Evženie to byla zejména matka. Pro obě matka fungovala zejména jako emocionální opora, což popisovala Věra takto: *„spíš to bylo jako o ten pocit, že tady nejsem sama a že si mám s kým pokecat, že si mám dát s kým kafe“*. U Karly fungovala také jako opora instrumentální: *„když jsem potřebovala pohlídat, tak moji rodiče fungovali na sto procent“*. Stejně tak i Evženie, které matka pomáhala i s péčí o novorozeně, což jak sama hodnotí: *„maminka, velká jako pomoc“*

Kromě Evženie všechny dotazované zmiňovaly dále jako dalšího aktéra sociální opory kamarádky. Jejich důležitost ilustruje výpověď Kateřiny: *„Byly to opravdu jen kamarádky, když jsem potřebovala s někým mluvit, tak jsem mluvila s nimi. A to mi opravdu pomohlo, si popovídat. A potom to bylo nějakou dobu v pohodě.“* V případě Karly i Pavly byly mezi kamarádkami i partnerky kolegů jejich protějšku, kteří s ním byli také tou dobou na misi. *„Bylo nás pět, takže jsme se scházely, popít a tak, takže jsem měly kontakt ještě mezi tím, a každá z nás to jinak vnímala, jedna mezi námi to úplně nedávala, tak jsem ji měla třeba, co týden na telefonu, že to prostě, měla strach a nějak se přes to nemohla přenést, ale třeba holky, které byly v pohodě a my jsme si byly navzájem oporou, my jsme si napsaly všechny, sešly se nebo tak.“* (Pavla). Karla také v této spojitosti upozornila na uzavřenost této sociální skupiny, což bývá pro vojenské prostředí specifické. Další významnou oporou byl pro respondentky samotný partner, se kterým mohly být ženy během mise v kontaktu. Kromě emocionální opory, kterou Pavla shrnovala takto: *„Já jsem měla svého psychologa, svého přítele.“* U Věry fungoval i jako opora instrumentální, neboť se na něj obracela s radami ohledně domu: *„...on je neskutečně manuálně zdatnej,*

takže když je doma, tak to všechno řeší on, takže já jsem vlastně věděla, že když mu to vlastně řeknu, tak vlastně on to dokáže řešit a že ví, komu zavolat.“ Věra jako instrumentální oporu zmiňuje i své sousedy:

Pavla a Evženie uvedly jako oporu i rodiče partnera. Evženie jejich pomoc využívala pro pomoc s hlídáním, aby se mohla věnovat přípravám na příjezdem partnera z mise: *„...než on měl přijet do našeho bytu, tak tam jsem pozvala jeho rodiče, kteří se mi starali částečně o miminko a já jsem mohla extrémně uklízet.“*

Pozitivní přerámování

Tato copingová strategie byla zaznamenána u Věry a Pavly. Obě našly pozitivna na této situaci. Věra našla zalíbení v práci na zahradě, které se věnuje za normálních okolností jen její manžel: *„...sekala a zase vázala trávy na podzim, mě by to nenapadlo, protože já nehrábnu na zahradu, když je tady, protože to je furt keců (...), tak jsem si užívala, no.“* Pavla měla větší prostor pro trávení času s přáteli: *„Já jsem měla více času na kamarády“.*

Odklon pozornosti

Odklon pozornosti lze spatřit u všech respondentek, vyjma Kateřiny. Svou pozornost respondentky zaměřovaly zejména na práci či péči o děti. Příkladem může být Evženie, která byla v první misi zahlcena prací: *„měla jsem strašně moc povinností a brigád a práci, to jsem se nemudila, takže jsem to nesla vážně dobře“.* V druhé misi je její pozornost ubírala k porodu a starosti o dítě. Péči o dítě zaměstnávala také Karlu a Věru. Karla: *„...měla jsem spoustu starostí se stavbou, se synem a tak.“* Věra: *„druhá mise byla nejjednodušší, protože já jsem neměla čas přemýšlet, protože jsem měla novorozeně“.* Pavla se zaměřila na sebe a seberozvoj: *„...soustředila jsem se hodně na sebe, což mi vyhovovalo. Plnila jsem si takové ty svoje cíle jako, že jsem na sobě hodně pracovala, nebo i po té fyzické stránce.“*

Vizualizace času

Tvorba kalendáře, na němž si mohly společně se svými partnery odškrtnávat jednotlivé dny do návratu se vyskytuje u Věry, Karly i Pavly. V případě Karly se to týkalo obou misi: *„...vždycky, když šel do mise, tak jsem mu udělala takový kalendář (...) a já jsem si ho vyfotila do mobilu. On to měl tam přidělaný na zdi, každý týden jsme si škrtili, že*

mám jeden týden, pak dvacátý týden za sebou (...) každou neděli jsme si škrtali ten týden, to pro nás bylo dobré, že jsme si říkali, že hele dneska škrtám třeba pětku. Už zbývá jen tolik.“ Pavla tuto skutečnost popisovala takto: *„My jsme měli kalendář a odškrtávali jsme si dané dny, kolik nám jich ještě zbývá, takže člověku to rychle o to i utíkalo.“*

Únik k alkoholu

Tento způsob vyrovnání se s odloučením od manželů se objevil u Kateřiny a Karly. Karla: *„asi jsem více pila vína“*.

Víra ve schopnosti partnera

Mezi copingové strategie řadíme i víru ve schopnosti partnera, která pomáhala Pavle překonávat strach o život jejího partnera: *„...víra v to, že jsem věřila v jeho schopnosti, že jsem věděla, že není takový ten voják hala bala...“*

Aktivní coping v podobě přípravy na návrat partnera

Věra, Pavla a Evženie se připravovaly na návrat svého partnera. Například Věra se aktivně připravovala na jeho návrat prostřednictvím uvítací oslavy i dárkového překvapení: *„...protože on chtěl obrovský šutry na zahradu, který já jsem nikdy nechtěla, takže jsem mu je zařídila, takže vlastně přijel a měl je na zahradě, to měl jako překvápko“*. Evženie se také těšila na návrat partnera a chtěla mu vytvořit zázemí: *„...at' doma všechno funguje, aby nic nechybělo.“*

Komunikace s partnerem během nasazení

Do této oblasti jsme zařadili podtémata, která souvisejí se stylem komunikace, komunikačním prostředkem, náplní rozhovorů či jejich frekvencí. Komunikace by jistě mohla spadat do oblasti copingových strategií, ale my se domníváme, že si toto téma zaslouží větší prostor. Rozhodly jsme se tak i vzhledem k nalezeným tématům a podtématům, uvést jej jako samostatnou tematickou oblast.

Komunikace jako podpora pro udržení sounáležitosti mezi partnery, rodinou

Komunikace fungovala pro všechny jako prostředek k udržení citového pouta k rodině, partnerovi, podporovala zachování jejich sounáležitosti v době odloučení. Například Pavlin vztah s partnerem je založen na komunikaci. Pro ni samotnou tak byla komunikace důležitá pro vyrovnávání se s nasazením: „...*mě se to líp vnímalo v tom, že jsem věděla, co s ním jako by je.*“ Karla měla zavedený rituál pro volání během večere: „...*seděli jsme společně se synem u stolu, že jsme si vzali tátu, opřeli jsme si ho o skleničku, telefon a volali jsem si třeba půl hodiny u té večere.*“ Věře kontakt s manželem přispěl i k menší nejistotě ohledně návratu partnera: „*Vzhledem k časté komunikaci jsem prostě věděla co čekat.*“. Během prvních čtyř měsíců Kateřině pomáhalo být v kontaktu s partnerem prostřednictvím internetového spojení. Postupně se ale přidávaly hádky, které pramenily z jejího počátečního vzteku na partnera ohledně samotného odjezdu do mise. V její komunikaci se zrcadlil i Kateřinin pocit odcizenosti vůči partnerovi, vzdalování se a nakonec vyprchání zamilovanosti z její strany: „*Na začátku by byly samé příjemné věci, to bylo super, protože já jsem mu říkala, co doma, to běžné, co se stalo. On mi říkal, jak to tam jde, nějaké fotky a tak, s tím, že jsme si psali a volali skoro každý den. Určitě ke konci to bylo miň a já už jsem nedokázala komunikovat přes (...), už jsem opravdu nemohla, takže ta komunikace byla strohá. Ty telefonáty už jsem nezvládala vůbec, vůbec jako. Vidět toho člověka jen na obrazovce, slyšet jeho hlas, už jsem to fakt nezvládala, takže jsme si už jen psali ke konci, to byly asi dva měsíce než měl přijet.*“

Možnost být v kontaktu s partnerem, pokud není mimo základnu, umožní mu to práce

Všechny respondenty byly v pravidelném kontaktu se svými partnery. Většina z nich s nimi byla ve spojení každý den, pokud se partneři nenacházeli mimo základnu nebo nebyli povoláni do služby. To dokresluje Evžénie: „...*mohla jsem být v kontaktu, dokud nevyjel na ze své základny, pokud měli nějaký úkol mimo základnu, tak nebyl vůbec na mobilu.*“ Obdobně hovoří i Karla: „...*takže jsme si volali obden, nebo každý den. Většinou jak byl čas. A někdy se stalo, že mi zavolal a řekl, hele my jdeme na patrole, na nějakou tu velkou a teď se ti čtyři dny neozvu.*“ Věra tato slova jen potvrzuje: „...*já jsem ho měla na telefonu furt, pokud nebyl odjetej...*“

Internet a další komunikační prostředky

Všechny respondentky používaly pro komunikaci s partnerem během nasazení různé internetové komunikační platformy, jejichž prostřednictvím si mohli psát, volat či zrealizovat videohovor. Evženie to popisuje takto: „*Ano, tam je aplikace (...), je to šifrovaná aplikace, přes kterou jsme si psali.*“ Výjimku představovala Karla, která byla zpočátku první mise v kontaktu se svým manželem prostřednictvím veřejného telefonu: „*asi 14 dní neměl připojení k internetu, tak chodil tam na nějaký veřejný telefon.*“ S manželem si psali v obou misích také dopisy, které přikládala každý měsíc do balíčku s oblíbenými potravinami: „*...vždycky jsem ten dopis nastříkala parfémem, zabalila ho do sáčku, zalepila izolepou.*“

Strategie komunikace

Partnerky využívaly v rámci komunikace dvě rozdílné strategie: komunikaci otevřenou a omezenou. S otevřenou komunikací se můžeme setkat u Věry, Pavly, Evženie. Věra o tom hovoří takto: „*Já jsem to na něj úplně vychrlila. Já jsem mu klidně řekla, že mi tady padá na hlavu.*“ Pavla využívala také strategii otevřené komunikace a pro účely zachování bezpečnosti si pro komunikaci s partnerem vytvořili seznam kódů: „*My jsme měli prostě různá hesla, co pro nás něco znamenalo, takže od prostě smrti, že vyjždí ven, to že má hlídku.*“ Se strategií omezené komunikace se pak setkáváme u Kateřiny a Karly. Karla nechtěla zatěžovat manžela věcmi týkajícími se bydlení: „*to byly technický věci, kterýma jsem ho vůbec nezatěžovala.*“ A doplnila: „*...já jsem to zase nechtěla téma svýma starostma nechtěla zatěžovat, protože jsem věděla, že on tam má úplně jiný starosti.*“

Všední informace z domova

Všechny respondentky uvedly, že předmětem rozhovorů s partnery byly všední, každodenní věci, které se odehrály doma. To ilustruje například výpověď Věry: „*...se to motalo hlavně kolem dětí, kolem dětí, takový běžný hovory, co jsem tady řešila. Hele musím posekat, on mi řekl, co musím dělat a tak, takový provozní věci.*“ nebo Evženie: „*Běžné, co se řeší, co se dělo ten den. Chtěl slyšet tu realitu, co běží tady.*“ Karla: „*...syn mu říkal, co bylo ve školce, já, co bylo v práci a tak...*“

Posílání balíčku

Většina respondentek poslala svému partnerovi do mise balíček, mezi nimi byla i Karla: „...*já jsem mu posílala co měsíc balík s jeho nejoblíbenějšíma potravinama...*“. Pavla chtěla udělat radost svému příteli kvalitní kávou, proto řešila, jak do mise zaslat další balíček, „...*já jsem třeba řešila to, že jsem posílala jeden balíček ještě nad rámec toho.*“

Partnerský vztah

Do této tématické oblasti jsme začlenili následující podtémata:

Vnímané změny u partnera po návratu z mise

Změny na partnerovi po návratu z mise si povšimly Kateřina a Evženie. V souladu s výpovědi Kateřiny lze tyto změny označit za negativní, přičemž tyto změny Kateřina popisuje následovně: „...*jako ten mužský kolektiv ho hrozně poznamenal, bylo vidět, že jako by ten člověk neměl slušné chování (...) opravdu nahlas mluvil, velmi nahlas a takové ty mužské moresy, no prostě voják, fakt jako, neurvalí, bodel všude*“. Evženie si u partnera povšimla spíše pozitivních změn, jak poznamenává: „...*dozrál*“.

Změna v partnerském vztahu před misí

Věra i Kateřina zaznamenaly ve svých partnerských vztazích negativní změnu před odjezdem do mise. Například Věra vnímala takovou změnu v období přípravy na třetí misi. Změnu přisuzovala rozdílnosti potřeb v daném okamžiku, ona si nechtěla zvykat přítomnost svého partnera z důvodu opětovného odjezdu: „...*já jsem si nechtěla na něj zvykat, protože jsem věděla, že mě to zase čeká, ale zase on to chtěl zase se cejtit jako doma. A v tomhle jsme jako trochu naráželi*“.

Kateřina v tomto období vnímala mezi sebou a partnerem tenzi, absenci otevřené komunikace, pocit pozvolné odcizenosti: „...*tam bylo hodně napětí, tlaku a hrozně málo komunikace a každý si to asi zpracovával tak nějak v sobě, ale ne společně.*“.

Naopak u Pavly došlo ke změnám v partnerském vztahu, které lze označit za pozitivní. S přítelem se snažili trávit, co nejvíce času společně: „*my jsem si před tím odjezdem hodně užívali*“.

Potřeba si vyhradit si čas po návratu partnera pro sebe a partnera

Pro Věru, Karlu i Pavlu bylo důležité mít po návratu domů partnera jen pro sebe. Například Pavla s partnerem si vyhradili týden jen sami pro sebe, pro sdílení zážitků z doby odloučení. Panovala mezi nimi otevřená komunikace: „... *ten týden, co jsme byli zavřeni, byl vážně super, my jsme třeba, on tím, že fotky nemoh posílat, tak mi je ukazoval a to, co měl jako v notase, dva dny jsem si jenom vykládali.*“ Věra a Karla jely samy vyzvednout své protějšky, aby s nimi mohly být první hodiny osamotě.

Změny v partnerském vztahu po návratu z mise vlivem počátečních problémů s integrací partnera

Všechny respondentky mimo Pavlu upozorňovaly na počáteční problémy s integrací svých partnerů z mise domů týkajících se zapojování do chodu domácnosti, které se následně odrážely v samotném partnerství. Karla se k tomuto vyjadřovala následovně: „...*aby zapnul zpátky do té reality. Běžný chod domácnosti, prostě nějaký režim, prostě aby začal nějak, aby s tím nějak splynul, aby navázal na to, co už bylo doma zavedený.*“, jak dodává: „...*to možná trošku zaskřípalo, ale jinak to byla nádhera mezi námi dvouma.*“ Evženie zase viděla problém v zálibě cvičení svého partnera: „...*pak přišel a potřeboval cvičit dennodenně, takže jsme si museli ujasnit nějaká pravidla, že nemůže každý den odejít a jít cvičit*“. Také Kateřina zmiňovala problémy svého partnera začlenit se zpět do reality. Vadilo jí, že na domácnost zcela sama: „*No, potom, co se vrátil, si prostě ležel a nevím, dva, tři měsíce jsem všechno dělala já a on ležel...*“.

Změna v nakládání s časem

Některé z respondentek hovořily o tom, že se zpočátku musela vyrovnat s jakousi ztrátou osobní svobody a začít fungovat v páru, zvyknout si na přítomnost partnera. Karla, Kateřina i Pavla hovořily v této souvislosti o trávení volného času, který se příjezdem partnera změnil, kdy se z „já“ stalo „my“. Například Kateřina se o vyjadřovala následovně: „*Prostě, když žijete sama a najednou někdo přijde k Vám, tak se musíte přizpůsobit, že jo, protože ten člověk má taky zvyky, takže jako člověk nemůže dělat cokoli.*“. Pavla: „*už se jedná o něho, o nás dva, o ten vztah*“. To Karla potvrdovala: „*Byla jsem zvyklá být sama a byla jsem zvyklá mít ten čas večer. A pak on se vrátil a najednou se ten čas musela věnovat jemu. Nebo ho trávit jako s ním, což mi možná na začátku dělalo trošičku problém.*“.

Změny v partnerském vztahu po návratu z mise

Karla mezi sebou a partnerem zaznamenala větší důvěru, schopnost vydržet tak dlouhé odloučení: „*Prostě si víc věříme...*“. V případě Věry se jednalo o uvědomění toho, jak podstatné je pro ně trávit čas osamotě bez dětí: „*...spíš jsme se naučili, že je strašně důležitý trávit čas jako spolu, sami, bez dětí, takže jsme se naučili jako zase spolu mluvit, naučili jsme se hodně vážit toho času, kdy jsme spolu, takže v tomhle nám to asi dalo*“. Evženie byla partnerem požádaná o ruku. Pavla vnímala v jejím partnerském vztahu posílení vzájemné úcty: „*Začali jsme si sebe vážit, nebo začali, vážili jsme si sebe i tak, ale byl to pocit víc intenzivnější*“. Došlo u nich také k posunu v jejich hodnotách: „*Myslím, že se spíš změnil ty hodnoty naše, že jsme přestali řešit kraviny, protože k čemu řešit blbosti, když ty důležité, má se řešit ti důležité vlastně, to že se vrátil*“.

Naopak Kateřina se odcizila partnerovi, vytratila se její zamilovanost: „*On se na mě opravdu těšil, ale já jsem otevřela dveře, jako když otevřete dveře pošťákovi. Cizí člověk*“. K partnerovi si hledá cestu doposud.

Zkušenosti nabyté účastí partnera na misi

Všechny respondentky si z účasti na misi svých partnerů něco odnesli, obecně se jednalo o větší pocit sebedůvěry, samostatnost. Objevil se, ale také strach z další mise a to konkrétně u Kateřiny a Evženie.

Sebedůvěra, větší samostatnost

Většina respondentek, vyjma Kateřiny a Evženie, uvedla, že jim účast partnera na misi, přinesla větší sebedůvěru ve své schopnosti, samostatnost. Například Karla popisovala svou nabytou zkušenost: „*Mnohem více samostatnost, že ho vlastně nepotřebuju úplně a že vím, že se na se můžu spolehnout jako sama na sebe*“. Pavla: „*...že se dokážu na sebe spolehnout, vyřešit věci tady sama*“. Obdobnou zkušenost si odnesla také Věra: „*Odnesla jsem si z toho, že v krizovém režimu zvládnete úplně cokoliv*“.

Strach z další mise

Naopak Evženie a Kateřina se obávají partnerovy možnosti účastnit se další mise. Kateřina o tom hovoří takto: „...*neumím to pojmenovat, asi mám větší strach, že zase přijde z nějakým termínem.*“. Evženie to dává do souvislosti s mateřstvím, které pohled na misi

Psychologická služba

V rámci tématické oblasti psychologická služba jsme vyčlenili tři podtémata:

Kontaktování partnerky ze strany psychologické služby před nasazením

Ze strany psychologické služby byly kontaktovány pouze Evženie, Pavla a Karla. Evženie byla oslovena příslušníkem psychologické služby pouze u druhé mise, svou zkušenost popisuje následovně: „...*akorát mě kontaktoval vojenský psycholog, a ten mi nabídl pomoc*“. Evženie s Karlou měly také možnost navštívit setkání rodinných příslušníků vojáků odjíždějící do zahraniční operace: „...*s tím prvním útvarem, co jel, to nabízeli*“ (Karla). Pavla přístup psychologické služby hodnotila pozitivně: „*Naštěstí v armádě je to pořešené, že jsme měli schůzku už před misí, kde vlastně nám říkali ty kraviny, co je čeká a tak. Dostali jsme vizitky i na toho psychologa i faráře, a potom jsme měli ještě v průběhu mise jednu schůzku rodinných příslušníků, kde jsme opět mohli s tím psychologem i tím farářem mluvit.*“.

Vyhledat psychologickou péči jsem nepotřebovala

Jak již bylo zmíněno respondentkám Karle, Pavle a Evženii byla nabídnuta možnost psychologické pomoci, případně se zúčastnit setkání rodinných příslušníků. Žádná z výše uvedených stejně tak ani Věra, která sice neměla možnost využít tuto službu, neuvažovala, že by využila její nabídky, ani případně vyhledat jinou psychologickou pomoc v soukromém sektoru v jakémkoliv období mise. Karla neměla ani zájem zúčastnit se setkání rodin: „...*já jsem člověka, kterej se nesvěřuje s těma statostma.*“. Říkala jsem si, když tam pojedu, tak tam bude někdo fňukat nebo já tam mám fňukat nebo hmmm asi ne jako.“. Věra to uváděla v kontextu návratu z mise: „...*já jsem ani neměla pocit, že bychom toho psychologa po návratu potřebovali*“. Evženie se k tomu vyjadřovala takto: „...*mě kontaktoval vojenský psycholog, a ten mi nabídl pomoc, ale tu jsem nevyužila nikdy, nebyla jako potřeba.*“. Vzhledem k tomu, že měla Pavla informace od partnera, zmíněná setkání jí nepřinesla mnoho nových informací, ale připouští, že pro ženy, které tu možnost

nemají, tomu tak být může. Ona nejvíce ocenila možnost setkat se známými, kteří sdíleli obdobnou zkušenost: „*Spíš to bylo takové setkání s těma lidma, která znám, které mám ráda, s kým jsem to vlastně prožívaly, když byli pryč.*“.

Vyhledání psychologické služby v případě potřeby

Karla a Pavla se přikláněly k tomu, že pokud by se objevil nějaký problém například v partnerském vztahu, vyhodnotily by si to jako nezbytné, na psychologickou pomoc nabízenou psychologickou službu by se obrátili. Věra ani Evženie by se na psychologickou službu obrátily, neboť k ní nemají důvěru. Věra to shrnuje slovy: „*...vojenskou psychologickou službu bych určitě nevyužila*“, obě by hledaly spíše pomoc ve svém okolí, případně veřejném sektoru psychologické pomoci. V průběhu rozhovoru Věra na druhou stranu přeci jen přiznala, že: „*Ale věřím tomu, že kdyby se nás nedej bože něco potkalo (...), tak asi třeba jo.*“.

Jediné Kateřině chyběla podpora ze strany psychologické služby. Ocenila by společné setkání rodinných příslušníků před misí: „*...ono, by možná stačilo pár střetnutí, aby ten člověk věděl, co ho čeká*“. Pomoc by spatřovala také v obdržení kontaktů, na koho by se mohla obrátit o pomoc: „*Dát kontakt na nějakého psychologa nebo aby věděli, kam se obrátit, aby se šest měsíců netrápili.*“.

7.2 Shrnutí odpovědí na výzkumné otázky

V této podkapitole shrnujeme odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky, které vzešly ze společných tematických oblastí napříč jednotlivými případy.

Jak jste prožívala období přípravy Vašeho partnera na zahraniční misi?

Karla, Věra, Evženie uvedly, že každá mise byla pro ně byla jiná. Karla, Věra, Pavla i Evženie byly předem informované o možnosti účasti jejich partnerů v zahraniční misi. Tato skutečnost se odrazila také na jejich reakci na oznámení o odjezdu do zahraniční mise. Karla i Pavla reagovali na oznámení svých partnerů do mise mírným překvapením. Věra a Evženie před druhou misí nebyly zprvu nadšené z odjezdu, ale protějšky podpořily. Všechny výše uvedené shodně vypověděly, že účast na misi vnímaly jako součást práce svých partnerů, například Pavla to vyjadřuje následovně : „*...je to součást jeho práce*

vůbec ta mise.“. Jiným případem pak byla Kateřina, kterou přítel postavil před hotovou věc, účast na misi s ní neprobíral, nebyla na tuto variantu z jeho strany připravovaná. To mělo vliv na její prožívání celé mise. Na rozdíl od ostatních reagovala na účast svého partnera šokem, následně se u ní projevilo zklamání z jeho přístupu k ní, až po pocit zvědavosti, jaká ta následující doba vlastně bude. Také měla vztek na partnera, který jí provázel celou misí, a vlastně doposud se nevyrovnala z jeho odjezdem. Karla, Věra měly strach o život svého partnera i kvůli dětem. Jisté obavy měla i Pavla, která je, ale úspěšně zaháněla plánováním scénářů možných situací v souvislosti s partnerovou účastí na misi. Karla a Evženie na sobě vnímaly nervozitu v souvislosti s organizačními věci v domácnosti, zda to všechno zvládnou. Kateřina i Věra (při odjezdu na první misi) cítily frustraci, například u Kateřiny vyplývá z nezájmu o dění v páru ze strany partnera: „*frustrace, určitě velká frustrace z toho, že to bylo v tom momentě všechno na mě a on si řešil jen to svoje, že odsunul všechno ostatní.*“. U Evženie a jejím partnerem došlo k transferu emocí, konkrétně nervozity v souvislosti se zajištěním věcí v domácnosti. Stejný fenomén byl zachycen také u Kateřiny, kdy partner chodil domů našťvaný a záhy byla našťvaná i ona. Některé z respondentek (Věra, Pavla a Kateřina) si povšimly změn ve svých partnerských vztazích. Kateřina se s partnerem odcizovali, u Věry se dostala do střetu její (nezvykat si na něj, protože zase odjede) a manželova potřeba blízkosti před misí. Naopak Pavla s partnerem se snažila trávit, co nejvíce času: „*...my jsem si před tím odjezdem hodně užívali*“. Většina respondentek se shoduje na časové náročnosti přípravy před misí, kdy jejich partner nebyval příliš doma. Na druhou stranu všechny ženy uvedly, že jsou zvyklé, že jejich partner bývá často mimo domov na výcvicích, kurzech, což jim pomohlo v tom, že se dokáží obejít bez partnera v souvislosti s chodem domácnosti. Takovým příkladem je například Karla: „*manžel je pořád pryč před tím, takže to pro nás nebyla žádná změna*“ Pro Karlu bylo toto období ze všech nejnáročnější.

Jak jste prožívala dobu nasazení Vašeho partnera v zahraniční misi? /Jak partnerka prožívala dobu nasazení

Doba nasazení byla provázená řadou negativních emocí a myšlenek. Kromě Kateřiny byl u všech jasně zmíněn strach o partnera. Smutek a osamělost se v tomto období vyskytovala u všech respondentek, například Evženie to popisuje následovně: Takovým příkladem může být Evženie, která v té době zároveň porodila: „*...takže to byl pro mě nejhorší čas, na který vzpomínám, tam mi opravdu bylo smutno.*“. Kateřina a Evženie to hodnotí jako psychicky náročné období. U Kateřiny své emoční prožívání

přirovnává k jízdě na horské dráze. U Pavly to byl pocit bezradnosti, který se objevil v kontextu zdravotních obtíží, možná psychosomatická reakce na stresové období.

Další z negativních emocí, které byly zjištěny u respondentek Věry a Kateřiny, byl vztek. Ač obě ženy zmiňují stejnou emoci, u každé má jiný předmět. V případě Kateřiny se jedná o vztek na partnera, že s ní neprobral svou účast v misi: „...*byla jsem vážně naštvaná*“. Věra zase pociťovala vztek na systém.

V tomto období se všechny respondentky obrátily na vyhledávání sociální opory, u všech se konkrétně jednalo u přátel. Na druhém místě to byly členové nejen primární rodiny (Věra, Evženie, Karla) ale také rodiny partnerovi (Pavla, Věra, Evženie). Výraznou strategií pro vyrovnání se s odloučením byl odklon pozornosti, prostřednictvím práce, péči o děti, ta se vyskytovala u všech, vyjma Kateřiny. Pavla i Věra využívaly také pozitivní přerámování, Věra uvádí: „...*sekala a zase vázala trávy na podzim, mě by to nenapadlo, protože já nehrábnu na zahradu, když tady je, protože to je furt keců (...), tak jsem si užívala, no*. Většinou pomáhala i vizualizace času. Tvorba kalendáře, na němž si mohli společně s jejich partneři odškrtnout jednotlivé dny do návratu se objevuje u Věry, Karly i Pavly. V případě Karly se to týkalo obou misí: „...*vždycky, když šel do mise, tak jsem mu udělala takový kalendář (...) a já jsem si ho vyfotila do mobilu. On to měl tam přidělaný na zdi, každý týden jsme si škrtili, že mám jeden týden, pak dvacátý týden za sebou (...) každou neděli jsme si škrtili ten týden, to pro nás bylo dobrý, že jsme si říkali, že hele dneska škrtnám třeba pětku. Už zbývá jen tolik*“. Pavla věřila ve schopnosti svého partnera, tím se pokoušela zmírnit své obavy o něj. Kateřina i Karla uváděly i pití alkoholu, Karla: „...*asi jsem více pila víno*.“

Důležitá pro všechny ženy byla také možnost být v kontaktu s partnerem během nasazení. Všechny respondentky používaly pro komunikaci s partnerem různé internetové komunikační platformy, jejichž prostřednictvím si mohli psát, volat či mít i videohovor. Například Evženie tuto skutečnost popisuje následovně: „*Ano, tam je aplikace (...), je to šifrovaná aplikace, přes kterou jsme si psali*“. Do jisté míry byla výjimkou Karla, která byla zpočátku první mise v kontaktu se svým manželem prostřednictvím veřejného telefonu: „*asi 14 dní neměl připojení k internetu, tak chodil tam na nějaký veřejný telefon*“. S manželem si psali také dopisy. Všechny respondentky byly v pravidelném kontaktu se svými partnery. Většina z nich byla s nimi ve spojení každý den, pokud nebyli partneři mimo základnu či nebyli nasazení v práci. To dokresluje Evženie: „*mohla jsem být v kontaktu, dokud nevyjel na ze své základny, pokud měli nějaký úkol mimo základnu, tak nebyl vůbec na mobilu*“. Obdobně hovoří i Karla: „*takže jsme si volali obden, nebo*

každý den. Většinou jak byl čas. A někdy se stalo, že mi zavolal a řekl, hele my jdeme na patrohu, na nějakou tu velkou a teď se ti čtyři dny neozvu“. Všechny respondentky shodně uvedly, že předmětem rozhovorů s partnery byly všední, každodenní věci, které se odehrály doma. To ilustruje například výpověď Věry: *„...se to motalo hlavně kolem dětí, kolem dětí, takový běžný hovory, co jsem tady řešila.“*. Pavla, Evženie i Věra v komunikaci využívaly strategie otevřené komunikace. Věra o tom hovoří takto: *„Já jsem to na něj úplně vychrlila.“*. Na druhé straně Kateřina s Karlou inkriminovaly ke strategii omezené, Karla svůj přístup zdůvodňuje následovně: *„...já jsem ho téma svýma starostma nechtěla zatěžovat, protože jsem věděla, že on tam má úplně jiný starosti.“*.

Většina respondentek poslala svému partnerovi do mise balíček, mezi nimi byla i Karla: *„já jsem mu posílala co měsíc balík s jeho nejoblíbenějšíma potravinama (...) prostě poslala jsem tam dopis. My jsme si psali dopisy, vždycky jsem ten dopis nastříkala parfémem, zabalila jsem ho do sáčku, zalepila izolepou a takový ty věci (...) syn mu namaloval takový obrázek“*.

S blížícím se návratem partnera domů u sebe Kateřina pozorovala odcizování a vyprchání zamilovanosti vůči partnerovi. Ostatní se na příjezd partnera těšily. Všechny ženy pociťovaly nervozitu před návratem. Věra, Pavla i Evženie se příjezd partnera aktivně připravovaly, ať už prostřednictvím koupi dárku či přípravy oslavy na přivítání.

Jak jste prožívala návrat Vašeho partnera ze zahraniční mise?

Radost se ze setkání s partnerem měla většina respondentek. Například Pavla to popisuje následovně: *„...jsme byli šťastní, že se vidíme“*. Karla pak takto: *„...já jsem nechala skříně skříněma a běžela jsem za manželem, skočila mu kolem krku.“* Pavla, Karla, i Věra měly potřebu vyhradit si čas jen pro sebe s partnerem. Změny na partnerovi po návratu z mise si povšimly Kateřina a Evženie. V případě Kateřiny se jednalo o negativní změny. Například Kateřina tyto změny popisuje následovně: *„...jako ten mužský kolektiv ho hrozně poznamenal, bylo vidět, že jako by ten člověk neměl slušné chování (...) opravdu nahlas mluvil, velmi nahlas a takové ty mužské moresy, no prostě voják, fakt jako, neurvalí, bodel všude“*. Evženie si partnera povšimla spíše pozitivních změn, jak přiznává: *„...dozrál“*. Všechny respondentky zmiňují problémy s reintegrací partnerů po návratu z mise domů, týkající zapojování do chodu domácnosti. Karla k tomuto vyjadřuje následovně: *„...aby zaplul zpátky do té reality. Běžný chod domácnosti, prostě nějaký režim, prostě aby začal nějak, aby s tím nějak splynul, aby navázal na to, co už bylo doma“*.

zavedený. “. Evženie zase viděla problém v zálibě cvičení svého partnera: „...*pak přišel a potřeboval cvičit dennodenně, takže jsme si museli ujasnit nějaká pravidla.*“.

Většina respondentek hovoří o tom, že se zpočátku musela vyrovnat s jakou ztrátou osobní svobody a a začít fungovat v páru, zvyknout si na přítomnost partnera. Věra to popisuje následovně: „...*když jsem si to tady dělala sama, tak se mi to (příprava dřeva) nestalo*“. Karla, Kateřina i Pavla hovoří v této souvislosti o trávení volného času, který se příjezdem partnera změnil. Například Kateřina o tom hovoří následovně: „*Prostě, když žijete sama a najednou někdo přijde k Vám, tak se musíte přizpůsobit, že jo, protože ten člověk má taky zvyky, takže jako člověk nemůže dělat cokoliv.*“. U většiny respondentek kromě Kateřiny, u které došlo k odcizení se partnerovi, dá se říci k pozitivním změnám v partnerském vztahu. Například v případě Věry se jednalo o uvědomění toho, jak podstatné je pro ně trávit čas osamotě bez dětí: „...*spíš jsme se naučili, že je strašně důležitý trávit čas jako spolu, sami, bez dětí, takže jsme se naučili jako zase spolu mluvit, naučili jsme se hodně vážit toho času, kdy jsme spolu, takže v tomhle nám to asi dalo*“. Karla si nemyslí, že by u nich došlo k nějakým negativním či pozitivním změnám, ale připouští, že jim mise přinesla důvěru: „*Prostě si víc věříme.*“

Většina respondentek, vyjma Kateřiny a Evženie, uvádí, že po návratu partnera misi, u sebe vnímají větší sebedůvěru ve své schopnosti, samostatnost. Například Karla popisuje svou nabytou zkušenost: „*Mnohem více samostatnost, že ho vlastně nepotřebuju úplně a že vím, že se na se můžu spolehnout jako sama na sebe.*“. Naopak Evženie a Kateřina se obávají partnerovi možnosti účastnit se další mise. Kateřina o tom hovoří takto: „...*neumím to pojmenovat, asi mám větší strach, že zase přijde z nějakým termínem.*“.

Jak nahlížíte na Psychologickou službu Armády České republiky v souvislosti s péčí o rodinné příslušníky nasazených vojáků v zahraničních misích?

Ze strany psychologické služby byly kontaktovány ze jen Karla (1. mise), Pavla a Evženie (2. mise). Žádná z nich neměla potřebu využít jejich pomoci. Pavla a Karla měla možnost zúčastnit se setkání se rodinných příslušníků, ale jen Pavla této možnosti využila. S organizací byla spokojena. Ani Věra, kdyby byla oslovena službou, tak by jejich nabídku nepřijala, jako předchozí ženy ani ona neměla důvod. Naopak Kateřina by o tuto možnost velmi stála, vnímá, že by jí pomohlo setkání před misí, obdržení kontaktů na koho by se mohla obrátit. Karla a Pavla se přiklání k tomu, že pokud by se objevil nějaký problém například v partnerském vztahu v souvislosti s návratem z mise a vyhodnotily by si to jako

nezbytné, na psychologickou pomoc nabízenou psychologickou službu by se obrátili. Evženie a Věra tuto možnost odmítají, spíše by se obrátily o pomoc na své sociální okolí.

Pro lepší přehlednost zde uvádíme seznam společných tematických oblastí, které byly zachyceny na základě naší analýzy. Dále jsou členěny na jednotlivá témata.

Hlavní témata/ podtémata	Věra	Karla	Kateřina	Pavla	Evženie
MISE					
Každá je jiná	X	X			X
Časová náročnost přípravy na misi		X	X	X	X
Adaptace na vojenský styl života	X	X	X	X	X
EMOCIONÁLNÍ PROŽÍVÁNÍ					
Strach	X	X		X	X
Osamělost	X	X	X	X	X
Smutek	X	X	X	X	X
Vztek	X		X		
Nervozita	X	X	X	X	X
Transfer emocí			X		X
Frustrace			X		
Emoční reakce na oznámení o účasti partnera na misi		X	X	X	
Radost	X	X		X	X
COPINGOVÉ STRATEGIE					
Sociální opora	X	X	X	X	X
Odklon pozornosti	X	X		X	X
Informovanost (příprava na možnou účast v zahraniční operaci ze strany partnera)	X	X		X	X
Vizualizace času	X	X		X	
Únik k alkoholu		X	X		
Pozitivní přerámování	X			X	
Aktivní coping v podobě přípravy na návrat partnera	X		X	X	X
Plánování				X	
Víra ve schopnosti partnera				X	
KOMUNIKACE S PARTNEREM BĚHEM NASAZENÍ					

Možnost být v kontaktu s partnerem, pokud není mimo základnu, umožní mu to práce	X	X	X	X	X
Komunikace jako podpora pro udržení sounáležitosti mezi partnery, rodinou	X	X	X	X	X
Internet a jiné prostředky komunikace	X	X	X	X	X
Strategie komunikace partnerky	X	X	X	X	X
Všední informace z domova	X	X	X	X	X
Posílání balíčku	X	X		X	X
PARTNERSKÝ VZTAH					
Změna v partnerském vztahu před misí	X		X	X	
Vnímané změny na partnerovi po návratu z mise			X		X
Potřeba vyhradit si čas po návratu pro sebe a partnera	X	X		X	
Změny v partnerském vztahu po návratu z mise vlivem počátečních problémů s integrací partnera	X	X	X		X
Změna v nakládání s časem ze strany partnerky		X	X	X	
Změny v partnerském vztahu po návratu z mise	X	X	X	X	X
ZKUŠENOSTI NABYTÉ ÚČASTI PARTNERA NA MISI					
Sebedůvěra, větší samostatnost	X	X		X	
Strach z další mise			X		X
PSYCHOLOGICKÁ SLUŽBA					
Kontaktování partnerky ze strany psychologické služby před nasazením		X		X	X
Vyhledat psychologickou službu jsem nepotřebovala	X	X		X	X
Vyhledání psychologické služby v případě potřeby		X	X	X	

Tabulka č. 2: Přehled tématických oblastí

8 DISKUZE

V první části této kapitoly se budeme věnovat zamyšlení nad poznatky, které jsme získali našim výzkumným šetřením, a jež byly prezentovány v předchozí kapitole. Pokusíme se také nabídnout jejich porovnání s výsledky výzkumů jiných autorů a uvést je do kontextu s teoretickými poznatky uvedenými v první polovině této práce. Poslední dvě závěrečné části této kapitoly pak budou patřit limitům práce a úvahám o možnostech dalšího výzkumného směřování.

Cílem této práce bylo popsat prožívání partnerek profesionálních vojáků Armády České republiky před odjezdem jejich partnera na misi, v průběhu mise a po působení jejich partnera v zahraniční misi. Zajímalo nás také, jak nahlíží na psychologickou službu armády v souvislosti s péčí o rodinné příslušníky vojáků vyslaných do mise.

Ještě před tím, než se budeme snažit zaměřit pozornost na porovnávání zjištěných výsledků s výsledky jiných výzkumných šetření, vnímáme potřebu v souladu s Králem (2017) upozornit na to, že převážná část zahraničních výzkumných šetření v této oblasti byla realizována v americkém vojenském prostředí. Vzhledem k rozdílům fungování armád, např. v tom, že jejich vojáci pobývají v misi déle než je obvyklé u nás, je třeba nahlížet na srovnání jinou optikou.

Na základě cíle naší práce jsme si stanovili celkem čtyři výzkumné otázky. První výzkumnou otázkou jsem se snažili zmapovat, jak partnerky prožívají období před odjezdem jejich partnera do mise. Většina respondentek věděla o možné účasti svého partnera v zahraniční misi již od počátku jejich vztahu. O misi hovořily jako součást partnerovy práce. Byly dopředu informované o pravděpodobném odjezdu partnera na misi, což se v našem výzkumu ukázalo jako klíčové pro vyrovnání s odloučením od partnera a celkové nahlížení na jeho účast v misi. Mohli bychom tedy uvažovat o tom, že respondentky, které byly dopředu informovány o odjezdu, se s nasazením svého partnera vyrovnávaly lépe a celkově prožívaly méně negativních emocí.

V reakci Kateřiny, která se dozvěděla o účasti svého partnera na misi krátce před zahájením vojenské přípravy na misi. Reagovala šokem, který se ke konci odjezdu partnera do mise přetavil v určitou zvědavost, jak bude celý proces probíhat. Zaznamenala u sebe také vztek na partnera, který ji provázel celou dobu mise. V reakci Kateřiny bychom mohli vidět do určité míry paralelu ke stádiím vyrovnávání se smutkem dle Kübler-Rossově (2015). Tedy nejprve prožitek šoku, vzteku, vedle něhož se objevil smutek. Negativní

změny vnímala také ve vztahu s partnerem. Zde bychom mohli uvažovat v souladu s teorií attachmentu o narušení citového pouta mezi partnery. Opřeme-li se dále o publikaci *Držme se pevně* od Johnsové (2018) můžeme u Kateřiny uvažovat o prožití vztahového traumatu. V souladu s námi prostudovaným odborným textem Ministerstva obrany (2004 – 2014) můžeme konstatovat, že řada uvedených informací se shoduje s našimi zjištěními, např. v případě respondentek Karly a Evženie, které uváděly pocit nervozity v souvislosti se zajištěním domácnosti v průběhu mise. Text zmiňuje náročnost přípravy na misi, což obdobně vnímala většina našich respondentek. Příprava je dlouhá a časově náročná.

V druhé výzkumné otázce jsme se ptali, jak respondentky prožívaly dobu nasazení svého partnera v zahraniční misi. V tomto období námi oslovené ženy prožívaly řadu negativních emocí, které byly nezdůrazněny doprovázeny negativními myšlenkami. U většiny z nich se objevoval strach o život partnera. Tato emoce byla zachycena například mezi partnerkami italských vojáků ve studii Zamperiniho et al. (2016). Budeme-li i nadále pracovat se studií Zamperiniho a jeho kolegů (2016), pak můžeme narazit na odlišnost ve vnímání toho období. V italské studii považovalo 90 % z 20 respondentek toto období za velmi psychicky náročné, stresující. V našem výzkumném souboru se jednalo o dvě respondentky (Evženie a Kateřinu). Všechny respondentky zakoušely pocit osamělosti. K obdobnému zjištění dospěl ve svém výzkumu také Lapp s kolegy (2010, citováno v Vincenzes et al., 2014). Všechny také zmiňují pocit smutku, což můžeme nalézt také ve studii Pincuse a kolegů (2001). Davis et al. (2011) hovoří o tzv. „horské dráze protichůdných emocí“, obdobně se vyjadřuje o svém emocionálním prožívání v tomto období i Kateřina. Ženy v našem výzkumném souboru využívaly pestrou paletu zvládacích strategií pro vyrovnání se s odloučením od svého partnera. Z převážné většiny se jednalo o copingové strategie zaměřené na emoce. Jako nejvýraznější se ukázala být strategie vyhledávání sociální opory. Ta zahrnovala jak sociální oporu emocionální v podobě přátel či rodiny i samotného partnera, tak instrumentální, které zahrnovala rodinu v souvislosti s hlídáním dětí, ale také třeba sousedy. Ve dvou případech se objevilo také pozitivní přerámování. Nechyběla ani strategie plánování. Všechny výše zmíněné strategie byly zjištěny také u partnerek vojáků italské armády v kontextu účasti ve vojenské operaci Zamperiniho et al. (2016). Jako důležitý aspekt zvládnutí odloučení od partnera považujeme také přístup k misi jako součásti práce. Zamperini et al. (2016) ho označuje za příklad vyrovnávací strategie přijetí, s čímž souhlasíme, přestože jsme tento příklad zařadily do samotného podtématu adaptace na vojenský styl života.

Naše respondentky měly možnost být v kontaktu se svými partnery během nasazení. Všechny k tomu využívaly internetové připojení prostřednictvím komunikačních aplikací, což jim pomáhalo překonat dobu vzájemného fyzického odloučení. K tomu závěru dospěl ve své studii také Larsen s kolegy (2015). Carter et al. (2018) poukazuje na výhody a nevýhody synchronní komunikace. Stejně tak i v našich rozhovorech bylo zaznamenáno hodnocení tohoto způsobu komunikace. Věra, Karla, Evženie i Pavla oceňovaly možnost vidět, slyšet svého partnera pomocí video hovoru. Naopak u Kateřiny podporovala tato podoba komunikace vznik hádek, což se také shoduje se zjištěními u Cartera a jeho kolegů (2018). Naše šetření dále ukázalo, že většina respondentek, konkrétně se jednalo o Věru, Evženi i Pavlu využívaly při komunikaci s partnerem strategie otevřené komunikace. Při ní se svým partnerem sdílely vše, co se dělo doma, včetně svých pocitů. Karla se rozhodla, že nebude zatěžovat svého muže informacemi o stavebních pracích na společném obydlí, užila naopak strategii, kterou Rossetto (2013) označil za omezenou. Rossetto (2013) dále ve své studii uvádí, že některé páry používaly v komunikaci předem domluvená hesla, tajnou řeč, aby spolu mohly vše vzájemně sdílet. V tomto případě šlo o respondentku Pavlu. Výzkum odhalil, že většina žen z našeho výzkumného souboru, kromě Kateřiny, měla potřebu před příjezdem partnera připravit, přivítat ho oslavou či dárkem. Budeme-li vycházet z knihy *Pět jazyků lásky* (Chapaman, 2019), pak se jedná o projev jejich lásky k partnerovi. Domníváme se, že by se dalo toto jednání označit také za aktivní coping.

Třetí námi položena výzkumná otázka se vztahovala k prožívání období po návratu domů partnerů našich respondentek. Jako uvádí Sandoz s kolegy (2015) návrat z mise je provázen řadou výzev pro všechny aktéry, což se potvrdilo i v našem šetření. Například Kateřina hovoří ve spojitosti s návratem partnera z mise o nervozitě z toho, co ji čeká. Obdobně se vyjadřovala také Pavla či Věra, u nichž se k nervozitě přidávalo toužebné očekávání. V tomto kontextu lze tento prožitek označit také za eustres. Jako možný výskyt nervozity u partnerek vojáků v této „fázi“ mise se zmiňuje i příspěvek Ministerstva obrany (2004 – 2014). Všechny respondentky uvedly počáteční obtíže s reintegrací partnera po návratu, což je v souladu se zjištěním autorů Bowlinga s Shermanem (2008). Žádná z žen na partnerech nevypozorovala po návratu žádné změny, které by svědčily např. o případné posttraumatické stresové poruše. Pouze Kateřina hovořila o tom, že partner mluvil více hlasitěji.

Po zkušenosti s působením partnerů v misi více než polovina žen připustila, že mají větší pocit vyšší sebedůvěry a vnímají, že jsou samostatnější. Ke stejnému závěru dospěl také ve studii i Davis a kolegy (2011). Karla hovoří i o větší psychické odolnosti. Naopak Kateřina a Evženie mají obavy z dalšího možného nasazení jejich partnera v zahraniční misi. U Kateřiny tato obava patrně vyplývá z její špatné zkušenosti s pozdním oznámením o účasti v misi, Evženie pak mateřství.

Po návratu partnera domů si všechny respondentky povšimly změny ve svých partnerských vztazích, přičemž nemáme na mysli změny v souvislosti s reintegrací partnera, ale spíše změny v rovině emocionální, hodnotové. Jednalo se o uvědomění si větší potřeby trávit čas s partnerem (Věra), mezi partnery se vybuchovala větší důvěra (Karla), změnily se hodnoty (Pavla), došlo k žádosti o ruku (Evženie). Na základě naší analýzy, můžeme tedy říci, že po návratu partnerky hodnotily svůj partnerský vztah pozitivně. Možná je tomu v důsledku partnerské či rodinné resilince. Výjimku představuje Kateřina, která se potýkala s pocitem odcizení vůči svému partnerovi. První problémy se objevily již před nasazením jejího protějšku v misi. Na konci mise

na sobě Kateřina tento pocit cítila v plném rozsahu, intenzitě, což potvrzuje i její výpověď, kterou si zde dovolíme znovu ocitovat pro ilustraci: „*To bylo to nejhorší, když jsem ho viděla, to bylo strašné. Cizí člověk, cizí člověk, to byl úplně cizí člověk. On se na mě opravdu těšil, ale já jsem otevřela dveře, jako když otevřete dveře pošťákovi. Cizí člověk.*“. Sama Kateřina v rozhovoru přemítala, zda za odcizením nemůže stát délka jejich vztahu před partnerovým odjezdem. Je to určitě jeden z možných faktorů, budeme-li vycházet z fázi partnerského vztahu, kdy okolo 2 – 3 roku vztahu dochází k vytrácení zamilovanosti (Matějková, 2007). Zároveň byla raněna prostým oznámením o odjezdu ze strany partnera jako hotové, neměnné záležitosti, ke které se neměla možnost aktivně vyjádřit. Roli zde mohla sehrát také nedostatečná komunikace mezi partnery, vrátíme-li se opět k teorii attachmentu, můžeme uvažovat o narušení, ztrátě bezpečného citového pouta, které již mělo trhliny před misí.

Poslední výzkumná otázka, kterou jsme i kladly v rámci tohoto šetření se týkala pohledu partnerek vojáků na psychologickou službu naší armády v kontextu péče o rodinné příslušníky účastníků mise.

Z našeho šetření vyplynulo, že všechny ženy mají povědomí o psychologické službě. Tři z dotazových (Karla, Pavla, Evženie) byly kontaktovány ze strany této služby, ale ani jedna neprojevila zájem o pomoc v otázkách psychického zdraví. Všechny se shodly, že v tomto směru nevnímaly potřebu aktivně oslovit Psychologickou službu AČR.

Stejný názor pak zastávala i Věra. Jediná Kateřina by o pomoc stála, ale žádná forma pomoci jí nabídnuta nebyla. Pavla se jako jediná z výzkumného souboru zúčastnila setkání rodinných příslušníků, které pořádal vojenský útvar. Setkání hodnotila pozitivně, měla možnost získat kontakty na psychologa, kaplana. Nejvíce však ocenila možnost setkat se s dalšími ženami, které byly v obdobné situaci. Setkání tak v případě Pavly splnilo účely, o kterých hovořili vojenští psychologové na univerzitní přednášce. Tedy vytvořit prostor pro navazování kontaktů mezi členy rodin vojáků vyjíždějících do mise (Osokin & Vavříková, 2022). Proč existuje rozdíl v přístupech jednotlivých útvarů je otázkou. Přikláníme se k variantě týkající se personálního složení a kapacitami.

Jako každá studie, naše nevyjímaje, má své limity. V první řadě můžeme poukázat na nedostatečnou homogenitu našeho souboru, a to hned v několika oblastech. Zejména se jedná o počet dětí u jednotlivých žen – některé z nich byly bezdětné, jiné v očekávání potomka a další již děti vychovávaly. V našem výzkumu jsme zachytili, že u žen, které děti měly, fungovaly jako zdroj strachu (Věra, Karla), stresu (Evženie, Karla, Věra), ale zároveň péče o ně sloužila v případě některých žen jako copingová strategie (odklon pozornosti). Dále se jedná o počet prožitých misí s partnerem. Ačkoliv se všechny respondentky, které mají za sebou více než jednu misi, shodují, že každá z nich byla jiná a tento fakt se uvádí také v příspěvku na webových stránkách Ministerstva obrany (2014), přeci jen vnímáme, že nelze opomenout vliv předchozích zkušeností na prožívání jedince. To ostatně potvrzuje také respondentka Karla, kdy v rozhovoru přiznává, že v druhé misi už byla více „otrlá“. Jako limit se může jevit také délka partnerského vztahu, kdy některé páry spolu žily ve společné domácnosti o polovinu déle než jiné. Problematický je také způsob výběru respondentek do výzkumného souboru. Ten spočíval v zapojení žen, které prožily nasazení svého partnera bez výraznějších negativních konotací. K limitům řadíme i způsob kladení otázek v rozhovoru a výskyt sugestivně zabarvených otázek. Je potřeba přiznat, že počáteční rozhovory z naší strany postrádaly „kreativitu“ a určitý ostych způsobil nedostatek doplňujících otázek. V následujících rozhovorech jsem si na sobě povšimla změny v přístupu. Velmi to souviselo s našim vnitřním nastavením, kdy jsme sami v sobě museli říci: „Není to výslech, jen doplňující otázky.“ Roli v tvorbě dat mohla hrát i charakteristika sociální skupiny, která se vyznačuje spíše uzavřeností, což je specifická vojenského prostředí. Dá se polemizovat, zda by respondentky odpovídaly s větší otevřeností, pokud bychom patřili do stejného prostředí (tj. jednou z nich), sdíleli s nimi obdobnou zkušenost. Na druhou stranu mohla naše neutralita napomoci k větší „objektivitě“, neboť lidé vně skupinu si mohou povšimnout jiných věcí než člověk, který je

členem dané sociální skupiny. Přínos naší práce vidíme v možnosti přenesení vhledu do této problematiky v českém prostředí či zefektivnění péče o rodinné příslušníky vojáků. Dle našeho názoru by této problematice měla být věnována vyšší míra pozornosti, jelikož problémy v práci či partnerském vztahu a rodině jsou ve vzájemné interakci (Matis, 2016).

Z hlediska budoucího výzkumného směřování vnímáme, že je zde prostor pro realizaci dalších výzkumných šetření. Další výzkum by se například mohl zaměřit na zkoumání prožívání celého páru, tedy pohledem obou zúčastněných či jak mužské protějšky prožívají vyslání svých partnerek do misí. Pozornost by se mohla ubírat také na výzkum fenoménu rodinné resilience.

ZÁVĚR

Cílem naší diplomové práce bylo popsat prožívání partnerek profesionálních vojáků Armády České republiky před odjezdem do zahraniční mise, v období působení v misi a v období po návratu partnera z mise.

V teoretické části práce jsme nastínili základní pojmy, které souvisejí s tématem práce, jako je „partnerský vztah“, „profesionální voják AČR“ či „zahraniční mise“. Dále jsme v krátkosti přiblížili specifické rysy českého vojenského prostředí a zaměřili se na jednotlivé fáze účasti na zahraniční misi, tedy období před misí, během mise a po misi. Tyto fáze jsme představili jak z pohledu přímého účastníka mise, tak z pohledu jeho partnerky. Zmínili jsme, jak mohou jednotlivé fáze emocionálně prožívat, a popsali jsme jak úskalí, se kterými se mohou v těchto obdobích potýkat, tak způsoby, kterými se s nimi mohou snažit vyrovnat. Čtenáři jsme se také snažili poskytnout vhled do fungování psychologické služby naší armády, zmínili jsme však také další možné formy pomoci určené pro novodobé válečné veterány a jejich rodiny.

V rámci výzkumné části jsme se zaměřili na představení výzkumných otázek, designu výzkumu, výzkumného souboru a prezentaci zjištěných výsledků. Náš výzkum byl realizován na základě kvalitativního šetření, pro analýzu dat byla použita interpretativní fenomenologická analýza. Celkem jsem získali tato hlavní témata: mise, emoční prožívání, copingové strategie, partnerský vztah, zkušenosti nabyté účastí partnera v misi a psychologická služba. Analýzou dat bylo zjištěno, že prožívání všech partnerek období zahraniční mise bylo do jisté míry náročné, ale většina dotazovaných se s nastalou situací dokázala vyrovnat. Dále bylo zjištěno následující:

1. všechny respondentky, které mají zkušenost s více než jednou misí svého partnera, se shodly, že žádná mise není stejná,
2. ukázalo se, že klíčovou rolí v tom, jak partnerka vojáka prožívala jeho účast na misi, hrála informovanost partnerky za strany partnera o jeho možné účasti v misi; to se projevilo jak v reakci na oznámení ohledně účasti do mise, tak i na jejím samotném prožívání,
3. prožívání mise ženám usnadňovala adaptace na vojenský styl života, zejména v období přípravy na misi, kdy nemusely přebírat např. partnerovy povinnosti v domácnosti,

4. z hlediska emocionálního prožívání byly před misí i v průběhu mise zachyceny u žen negativní emoce, u většiny se jednalo zejména o strach o partnerův život, osamělost, smutek,
5. ženy se vyrovnávaly s odloučením během nasazení ve většině případů odklonem pozornosti a pozitivním přerámováním, u všech žen pak byla zaznamenána tendence vyhledávat sociální oporu,
6. významnou roli hrála v udržení pocitu sounáležitosti také možnost být v kontaktu s partnerem během nasazení,
7. v období po misí většina žen upozorňovala na změny v partnerském vztahu, které plynuly z počátečních problémů s integrací partnera; většina žen však změny v partnerském vztahu z emocionálního a hodnotového hlediska vnímá pozitivně,
8. ženy, které byly osloveny ze strany psychologické služby, se setkaly s rozdílným přístupem; žádná z oslovených žen neprojevila zájem využít nabízenou psychologickou pomoc, v případě potřeby by se však na tuto službu obrátily 3 ženy z výzkumného souboru.

SOUHRN

Cílem předkládané práce je popsat prožívání partnerek profesionálních vojáků AČR v období před misí, v průběhu a po návratu partnera z mise.

Tato práce se skládá z části teoretické a z části výzkumné. V rámci teoretické části se nejprve věnujeme vymezení základních pojmů, které souvisejí s naší prací. Jedná se o pojmy „partnerský vztah“, „profesionální voják AČR“ a „zahraniční mise“. V druhé kapitole se snažíme o přiblížení struktury a fungování naší armády. Za stěžejní kapitolu celé teoretické části považujeme třetí kapitolu, která se věnuje představení zahraniční mise z pohledu nasazeného vojáka i jeho partnerky, neboť účast na zahraniční misí nemusí být stresující jen pro samotného vojáka, ale také pro jeho partnerku a rodinu (McFarlane, 2009). Zaměřujeme se na možné stresory v jednotlivých fázích mise – tedy období před misí, během mise a po misi – a na copingové strategie, které partnerky využívají zejména v průběhu odloučení od svých partnerů. Podobnou problematikou se v jiném prostředí zabývala již studie Zamperiniho a jeho kolegů (2016), kteří se snažili zmapovat na základě kvalitativního šetření stresory a copingové strategie u partnerek příslušníků italské armády, kteří se zúčastnili zahraniční operace. V této kapitole se věnujeme i dalším dosavadním výzkumným šetřením souvisejícím s prožíváním zahraniční mise partnerkami jejich účastníků. Například studie Warnera a jeho kolegů (2009) popisuje řadu stresorů, se kterými se mohou tyto ženy v průběhu nasazení potýkat. Mezi jimi uváděnými stresory jsou např. těhotenství či strach o život partnera. Ženy v průběhu nasazení mohou trpět poruchami spánku (Holliday et al., 2016), somatickými potížemi (Wexler & McGrath, 1991), v rovině emocionální pak např. osamělostí (Lapp et al., 2010). Významná je v období odloučení také komunikace s partnerem, která podporuje udržení vztahu mezi partnery (Sayers et al., 2018). Pro vojáka a jeho rodinu však není náročný jen samotný pobyt na misi, ale také jeho návrat domů. Na partnery a rodinu čeká opětovné definování sociálních rolí například v oblasti chodu domácnosti či v péči o děti (Bowling & Sherman, 2008). V závěrečné podkapitole této kapitoly se zabýváme také dopadem zahraniční mise na partnerský vztah či partnerku samotnou. U partnerek se může objevovat větší samostatnost či sebedůvěra (David et al., 2011). Z hlediska partnerských vztahů se mohou objevit pozitivní změny, což podotýká i studie Ballové a jejích kolegů (2009). Závěrečná kapitola je věnována psychologické službě naší armády a přiblížení dalších forem pomoci

veteránům, jako jsou Komunitní centra v několika městech v České republice (Sekce právní ministerstva obrany, odbor pro válečné veterány, 2018).

Výzkumná část překládá informace o realizaci našeho výzkumu, který se zaměřil na popis prožívání partnerek profesionálních vojáků AČR v období před misí, během mise a po návratu partnera z mise. V souladu s tímto cílem jsme si stanovili čtyři výzkumné otázky, které se týkaly prožívání partnerek v období před misí, během mise a po návratu partnera z mise; poslední se pak vztahovala k nahlížení na psychologickou službu AČR ze strany partnerek v kontextu péče o rodinné příslušníky účastníků mise. Pro tyto účely jsme se rozhodli zvolit kvalitativní design výzkumu, jako výzkumná metoda byl užit polostrukturovaný rozhovor a data byla analyzována na základě interpretativní fenomenologické analýzy. Výzkumný soubor byl vybrán na základě metody záměrného výběru a samovýběru. Pro zařazení do výzkumného souboru byla stanovena následující kritéria: respondentem musela být partnerka nebo manželka profesionálního vojáka AČR, který se zúčastnil zahraniční operace po dobu 6–7 měsíců, a to minimálně před 1 rokem. Muselo se jednat o misi v Afghánistánu či Mali. Žena musela žít minimálně dva roky před odjezdem do mise ve společné domácnosti s tímto partnerem. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 5 žen ve věku 23–35 let, délka soužití ve společné domácnosti byla 2–7 let. Ve třech případech byl partner nasazen v zahraniční misi opakovaně. Tři respondentky měly děti či byly před odjezdem partnera do mise v posledním trimestru těhotenství. Většina rozhovorů proběhla prostřednictvím internetového spojení. Rozhovory byly následně přepsány a analyzovány dle doporučení Smitha a jeho kolegů (2009, citováno v Koutná, Kostínková & Čermák). Analýzou jsme získali tyto hlavní tematické oblasti: mise, emoční prožívání, copingové strategie, partnerský vztah, komunikace s partnerem během nasazení, zkušenosti nabyté účastí partnera v misi a psychologická služba. Tyto tematické oblasti byly následně členěny do témat.

Všechny ženy, které mají zkušenost s více než jednou misí svého partnera, se shodly, že žádnou z misí neprožívaly stejně. Pro všechny byla zkušenost s nasazením partnera v misi do jisté míry náročnou zkušeností, většina z žen se s ní dokázala úspěšně vyrovnat. V období před misí většina žen upozorňovala na časovou náročnost přípravy na odjezd do mise. Emoční reakce na odjezd byla ovlivněna informovaností partnerky o možné účasti partnera v misi. V tomto období se objevil strach o život partnera, a to zejména kvůli dětem, nervozita v souvislosti s organizačními věcmi v domě, vztek či zklamání z přístupu partnera ohledně oznámení o účasti do mise. U dvou párů se objevil i

transfer emocí. Tři respondentky zaznamenaly změny v partnerském vztahu. V průběhu nasazení ženy pociťovaly smutek, osamělost, strach o život partnera a ke konci nasazení také nervozitu s blížícího se setkání. Všechny ženy se v tomto období obracely na sociální oporu ve svém okolí. Všem minimálně z počátku pomáhala možnost být v kontaktu se svým partnerem. Po návratu většina zmiňovala počáteční problémy s reintegrací partnera, což se odráželo i na samotném vztahu. Všechny zaznamenaly změny v partnerském vztahu na úrovni emocionální či hodnotové. Většina partnerek si odnáší z této zkušenosti větší sebedůvěru, samostatnost. Většina neměla potřebu vyhledat psychologickou službu či jinou formu psychologické pomoci.

SEZNAM LITERATURY

Bowlby, J. (2013). *Ztráta*. Portál.

Bowling, U. B., & Sherman, M. D. (2008). Welcoming them home: Supporting service members and their families in navigating the tasks of reintegration. *Professional Psychology: Research and Practice*, 39(4), 451–458. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.39.4.451>

Ballová, N., Saliger, R., Hodný, J., & Pavlát, J. (2009). Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití (Poznatky z armádního sociologického výzkumu). *Vojenské rozhledy*, 18(4), 154–167.

Baumgartner, F. (2001). Zvládanie stresu – Coping. In J. Výrost & I. Slaměnik (Eds.), *Aplikovaná sociální psychologie II* (s. 191 – 208). Grada Publishing.

Blow, A. J., Gorman, L., Ganoczy, D., Kees, M., Kashy, D. A., Valenstein, M., Marcus, S. M., Fitzgerald, H. E., & Chermack, S. (2013). Hazardous drinking and family functioning in National Guard veterans and spouses postdeployment. *Journal of Family Psychology*, 27(2), 303–313. <https://doi.org/10.1037/a0031881>

Braun-Lewensohn, O. & Bar, R. (2017). Coping and quality of life of soldiers' wives following military operation. *Psychiatry Research* 254, 90–95. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.2017.04.037>

Carter, S. P., Osborne, L. J., Renshaw, K. D., Allen, E. S., Loew, B. A., Markman, H. J., & Stanley, S. M. (2018). Something to talk about: Topics of conversation between romantic partners during military deployments. *Journal of Family Psychology*, 32(1), 22–30. <https://doi.org/10.1037/fam0000373>

Carter S. P, Renshaw K. D, Allen E. S, Markman H. J, & Stanley S. M. (2020) Everything Here is Fine: Protective Buffering by Military Spouses During a Deployment. *Family Process* 59(3), 1261–1274. <https://doi.org/10.1111/famp.12457>

Carter, S. P., & Renshaw, K. D. (2016). Spousal communication during military deployments: A review. *Journal of Family Issues*, 37(16), 2309–2332. <https://doi.org/10.1177/0192513X14567956>

Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267–283. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.2.267>

Collins, C. L., Lee, K.-H., & MacDermid Wadsworth, S. M. (2017). Family stressors and resources: Relationships with depressive symptoms in military couples during pre-deployment. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 66(2), 302–316. <https://doi.org/10.1111/fare.12251>

Černý, M. (2017). *Cesta vojáka: příběh českého výsadkáře: od výcviku po zahraniční mise*. CPRESS.

Češková, E. (2015). Neurotické poruchy, poruchy vyvolané stresem a somatoformní poruchy (F40 - 49). In Češková E., Kučerová H., & Svoboda, M. (Ed.), *Psychopatologie a psychiatrie : pro psychology a speciální pedagogy* (s.223 - 243). Portál.

Davis, J., Ward, D., B. & Storm, Ch. (2011). The unsilencing of military wives: wartime deployment experiences and citizen responsibility. *Journal of Marital and Family Therapy*, 37 (1), 51–63. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2009.00154.x>

De Burgh, H., T., White, C. J., Fear, N., T., & Iversen, A., C. (2011). The impact of deployment to Iraq or Afghanistan on partners and wives of military personnel. *International Review of Psychiatry*, 23(2), 192–200. <https://doi.org/10.3109/09540261.2011.560144>

Dirkzwager, A. J. E., Bramsen, I., Adèr, H., & van der Ploeg, H. M. (2005). Secondary Traumatization in Partners and Parents of Dutch Peacekeeping Soldiers. *Journal of Family Psychology*, 19(2), 217–226. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.19.2.217>

Dostál, D., & Dominik, T. (2021). *Manuál pro psaní kvalifikačních prací. Univerzita Palackého v Olomouci*. Získáno 28. března 2022 z https://psych.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/pch/studentum/Studium/Manual/2021_11_Manual.pdf

Dziaková, O. (2009). *Vojenská psychologie*. Triton.

Erbes, C. R., Kramer, M., Arbisi, P. A., DeGarmo, D., & Polusny, M. A. (2017). Characterizing spouse/partner depression and alcohol problems over the course of military deployment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 85(4), 297–308. <https://doi.org/10.1037/ccp0000190>

Evans, L., McHugh, T. Malcolm Hopwood, M., & Watt, C. (2003). Chronic posttraumatic stress disorder and family functioning of Vietnam veterans and their partners. *Australian*

and New Zealand Journal of Psychiatry, 37, 765–772. <https://doi.org/10.1080/j.1440-1614.2003.01267.x>

Folkman, S., Lazarus, R. S., Gruen, R. J., & DeLongis, A. (1986). Appraisal, coping, health status, and psychological symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 571–579. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.50.3.571>

Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: Jak zkoumat lidskou duši*. Portál.

Gottman, J., M. & Silverová, N. (2015). *Sedm principů spokojeného manželství*. Jan Melvil Publishing.

Hartl, P. & Hartlová, H. (2009) *Psychologický slovník* (2. vydání). Portál.

Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál.

Holliday, S., B., Haas, A., Shih, R., A., & Troxel, W., M. (2016). Prevalence and consequences of sleep problems in military wives. *Sleep Health* 2 , 116–122. <http://dx.doi.org/10.1016/j.sleh.2016.03.004>

Chapman, G. (2002). *Pět jazyků lásky*. Návrat domů.

Johnson, S. (2018). *Držme se pevně*. Portál.

Karney, B., & Crown, J. (2007). *Families under stress: An assessment of data, theory, and research on marriage and divorce in the military*. National Defense Research Institute.

Khaylis, A., Polusny, M., A., Erbes, Ch., R., Gewirtz, A., & Rath, M. (2011). Posttraumatic Stress, Family Adjustment, and Treatment Preferences Among National Guard Soldiers Deployed to OEF/OIF, *Military Medicine*, 176(2), 126–131. <https://doi.org/10.7205/milmed-d-10-00094>

Koutná Kostínková, J. & Čermák, I. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych R. (Eds.), *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (s. 9–43). Masarykova univerzita.

Kübler-Ross, E. (2015). *O smrti a umírání*. Portál.

Král, P. (2017). *Rozvoj diskrétní psychopatologické symptomatiky u účastníků zahraničních misí* [Disertační práce, Univerzita Karlova]. Digitální depozitář Univerzity Karlovy. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/86787>

Křivohlavý, J. (2001). *Psychologie zdraví*. Portál.

Lapp, C. A., Taft, L. B., Tollefson, T., Hoepner, A., Moore, K., & Divyak, K. (2010). Stress and Coping on the Home Front: Guard and Reserve Spouses Searching for a New

Normal. *Journal of Family Nursing*, 16(1), 45–67.

<https://doi.org/10.1177%2F1074840709357347>

Larsen, J. L., Clauss-Ehlers, C. S., & Cosden, M. A. (2015). An exploration of army wives' responses to spousal deployment: Stressors and protective factors. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 4(4), 212–228.

<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/cfp0000049>

Levine, J., A., Bukowinski, A., T., Sevick, C., J., Mehlhaff, K., M., & Conlin, A., M., S. (2015). Postpartum depression and timing of spousal military deployment relative to pregnancy and delivery. *Archives of Gynecology and Obstetrics*, 292, 549–558.

<https://doi.org/10.1007/s00404-015-3672-7>

Lester, P., Peterson, K., Reeves, J., Knauss, L., Glover, D., Mogil, C. Duan, N. Saltzman, W., Pynoos, R., Wilt, K., & Beardslee, W. (2010). The long war and parental combat deployment: effects on military children and at-home spouses. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 49(4), 310–320.

Majer, P. (2003). *Armáda České republiky a zahraniční mise*. Ministerstvo obrany České republiky. Agentura vojenských informací a služeb.

Mansfield, A., J., Kaufman, J., S., Marshall, S., W., Gaynes, B., N., Joseph P. Morrissey, J., P., & Engel, Ch., C. (2010). Deployment and the Use of Mental Health Services among U.S. Army Wives. *The New England Journal of Medicine*, 362, 101–109.

<https://doi.org/10.1056/NEJMoa0900177>

Matějková, E. (2007). *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. Grada Publishing.

Matis, J. (2016). Soldiers and their families in the Slovak Republic: a report on quality of functioning from the empirical perspective. *Current issues in Personality Psychology*, 4(2), 118–124.

<https://doi.org/10.5114/cipp.2016.60099>

McCarroll, J., Ursano, R., Liu, X., Thayer, L., Newby, J., Norwood, A., & Fullerton, C. (2010). Deployment and the Probability of Spousal Aggression by U.S. Army Soldiers. *Military Medicine*, 175(5), 352–356.

<https://doi.org/10.7205/MILMED-D-10-00048>

McFarlane, A., C. (2009). Military deployment: the impact on children and family adjustment and the need for care. *Current Opinion in Psychiatry*, 22(4), 369–373.

<https://doi.org/10.1097/YCO.0b013e32832c9064>

- Meek, N. A., Totenhagen, C. J., Hawkins, S. A., & Bordend, L. M. (2019). Staying connected on the home front: communication and well-being of civilian spouses during deployment. *Journal of Family Studies*, 25(3), 287–304. <https://doi.org/10.1080/13229400.2016.1248856>
- Mikulincer, M., Florian, V., & Solomon, Z. (1995). Marital intimacy, family support, and secondary traumatization: A study of wives of veterans with combat stress reaction. *Anxiety, Stress & Coping: An International Journal*, 8(3), 203–213. <https://doi.org/10.1080/10615809508249373>
- Miller, K. E., Koffel, E., Kramer, M. D., Erbes, C. R., Arbisi, P. A., & Polusny, M. A. (2018). At-home partner sleep functioning over the course of military deployment. *Journal of Family Psychology*, 32(1), 114–122. <https://doi.org/10.1037/fam0000262>
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada Publishing.
- Nelson Goff, B. S., N., Crow, J. R., Reisbig, A. M., J., & Hamilton, S. (2009) The Impact of Soldiers' Deployments to Iraq and Afghanistan: Secondary Traumatic Stress in Female Partners. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 8(4), 291–305. <https://doi.org/10.1080/15332690903246085>
- Newby, J. H., McCarroll, J. E., Ursano, R. J., Fan, Z., Shigemura, J., & Tucker-Harris, Y. (2005). Positive and Negative Consequences of a Military Deployment. *Military Medicine*, 170(10), 815–819. <https://doi.org/10.7205/MILMED.170.10.815>
- Nielsen, J. H., Andersen, S. B., & Hogh, A. (2015). Posttraumatic Stress Disorder among Danish Soldiers 2.5 Years after Military Deployment in Afghanistan: The Role of Personality Traits as Predisposing Risk Factors. *Journal of European Psychology Students*, 6(1), 1–9. <http://doi.org/10.5334/jeps.cp>
- Nolan, J., Lindeman, S., & Varghese, F. P. (2019). Mobile app interventions for military and veteran families: Before, during, and after deployment. *Psychological Services*, 16(2), 208–212. <https://doi.org/10.1037/ser0000272>
- Osokin, P. & Vavříková, K. (2022, 8. března). *Vojenská psychologie*. [Ústní příspěvek]. Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Katedra psychologie, Olomouc, Česká republika.
- Paulík, K. (2017). *Psychologie lidské odolnosti* (2., přepracované a doplněné vydání). Grada.

- Rossetto, K., R. (2013). Relational coping during deployment: Managing communication and connection in relationships. *Personal Relationships*, 20(3), 568–586. <https://doi.org/10.1111/per.12000>
- Rossetto, K. R. (2015). Developing conceptual definitions and theoretical models of coping in military families during deployment. *Journal of Family Communication*, 15(3), 249–268. <https://doi.org/10.1080/15267431.2015.1043737>
- Sandoz, E. K., Moyer, D. N., & Armelie, A. P. (2015). Psychological flexibility as a framework for understanding and improving family reintegration following military deployment. *Journal of Marital and Family Therapy*, 41(4), 495–507. <https://doi.org/10.1111/jmft.12086>
- Sayers, S. L., Barg, F. K., Mavandadi, S., Hess, T. H., & Crauciuc, A. (2018). Deployment communication: Underlying processes and outcomes. *Journal of Family Psychology*, 32(1), 3–11. <https://doi.org/10.1037/fam0000339>
- Selye, H. (2016) *Stres života: jak překonat škodlivý účinek stresu a jak využít stres jako vlastní výhodu*. Pragma.
- Sobotková, I. (2007). *Psychologie rodiny* (2. přepracované vydání). Portál.
- Sories, F., Maier, C., Beer, A., & Thomas, V. (2015). Addressing the needs of military children through family-based play therapy. *Contemporary Family Therapy*, 37, 209–220. <https://doi.org/10.1007/s10591-015-9342-x>
- Stehlík, P. (2014). *Do temnoty: zpověď českého vojáka v Afghánistánu*. CPress.
- Stehlík, P. (2017). *Já, voják v Afghánistánu: vzpomínky českých veteránů*. CPress.
- Stehlík, E. (2019). *Srdce armády: Generální štáb 1919- 2019* (4. upravené vydání). Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav (VHÚ) Praha.
- Šabaka, P. (2011). *Dopisy z Kábulu*. Trinitas.
- Šístková, R. (2015). Rodinný život vojáka z povolání: Vliv účasti v zahraničních vojenských misích na fungování rodiny a partnerských vztahů. [Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích]. Theses.cz. <https://theses.cz/id/wq06yk/14925776>
- Šulová, L., Fait, T., Weiss, P. a kol. (2011). *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Maxdorf.
- Vybíral, Z. (2009). *Psychologie komunikace*. (2. vydání). Portál.

Vincenzenes, K., A., Haddock, L., & Hickman, G. (2014). The Implications of Attachment Theory for Military Wives: Effects During a Post-Deployment Period. *The Professional Counselor*, 4(2), 122 – 128. <http://dx.doi.org/10.15241/kav.4.2.122>

Vizinová, D., & Preiss, D. (1999). *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD): psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Portál.

Warner, C. H., Appenzeller, G. N., Warner, C. M., & Grieger, T. (2009). Psychological effects of deployments on military families. *Psychiatric Annals*, 39(2), 56–63. <https://doi.org/10.3928/00485713-20090201-11>

Weiss, P., a kol. (2011). *Etické otázky v psychologii*. Portál.

Wexler, H. K., & McGrath, E. (1991). Family member stress reactions to military involvement separation. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 28(3), 515–519. <https://doi.org/10.1037/0033-3204.28.3.515>

Zamperini, A., Restuccia, A., & Menegatto, M. (2016). The impact of deployment on female Italian partners of peacekeepers: Stressful experiences and coping strategies. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 22(2), 172–176. <http://dx.doi.org/10.1037/pac0000142>

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. Česká republika.

Internetové zdroje

Český statistický úřad. (2020). *Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky. Rozvodovost*. Získáno 28. března 2022 z <https://www.czso.cz/documents/10180/142755460/1301572103.pdf/79b3fc51-e6d3-408f-870f-39e464528753?version=1.1>

Komunitní centrum pro válečné veterány Olomouc. (2022) *O nás*. Získáno 28. března 2022 z <https://www.kcvvolomouc.cz/index.php?stranka=onas>

Komunitní centrum pro válečné veterány Praha. (2020). *Nabídka KCVV – Komunitní centrum pro válečné veterány Praha*. Získáno 28. března 2022 z <https://kcvvpraha.cz/nabizime?view=page&id=15>

Ministerstvo obrany ČR. (2022). *Aktuální mise*. Army.cz. Získáno 28. března 2022 z <https://mise.army.cz/aktualni-mise/default.htm>

- redakce (IP), (12. března 2022). *Slavíme již 23. výročí vstupu České republiky do NATO*. Army.cz. Získáno 28. března 2022 z <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/slavime-jiz-23--vyroci-vstupu-ceske-republiky-do-nato-233990>
- Ministerstvo obrany ČR. (2022). *Generální štáb*. Army.cz. Získáno 28. března z <https://acr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=638>
- Ministerstvo obrany ČR. (2022). *Velitelství pozemních sil AČR*. Army.cz. Získáno 28. března 2022 z <https://acr.army.cz/struktura/generalni/poz/velitelstvi-pozemnich-sil-acr-221600/>
- Ministerstvo obrany ČR. (2022). *Velitelství vzdušných sil AČR*. Army.cz. Získáno 28. března 2022 z <https://acr.army.cz/struktura/generalni-stab/velitelstvi-vzdušnych-sil-86864/>
- Ministerstvo obrany. (2014). *Zahraníční operace*. Psychologická služba AČR. Získáno 28. března 2022 z <https://psychologove.army.cz/zahranicni-operace>
- Ministerstvo obrany. (2014). *O nás*. Psychologická služba AČR. Získáno 28. března 2022 z <https://psychologove.army.cz/o-nas>
- Sekce právní Ministerstva obrany, odbor pro válečné veterány. (2018). *Příručka pro řešení životních situací válečného veterána a jeho rodiny: válečný veterán v činné službě*. Získáno 28. března 2022 z https://kcvvbrno.cz/wp-content/uploads/2018/10/prirucka_vv_v_cinne_sluzbe_0.pdf
- Spolek VLČÍ MÁKY. (2020). *O nás*. Získáno 28. března 2022 z <https://www.spolekvlcimaky.cz/o-spolku>
- Spolek VLČÍ MÁKY. (2020). *Programy*. Získáno 28. března 2022 z <https://www.spolekvlcimaky.cz/programy>
- Škotko, P. (5. ledna 2022). *Připravenost strakonických vojáků do mise prověřily desítky incidentů*. Strakonický deník.cz. Získáno 28. února 2022 z https://strakonicky.denik.cz/zpravy_region/pripravenost-strakonicky-vojaku-do-mise-proverily-desitky-incidentu-20220105.html
- Witek, J. (28. března 2019). „Je důležité zůstat ostražitý a vědět, jak se v případě útoku zachovat,“ říká bývalý vojenský psycholog Ladislav Kabát. Získáno 30. 1. 2022 z <https://www.lui.cz/lide-zivot/15415-rozhovor-je-dulezite-zustat-ostrazity-a-vedet-jak-se-v-pripade-utoku-zachovat-rika-byvaly-vojensky-psycholog-ladislav-kabat>

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Seznam použitých zkratk
4. Informovaný souhlas
5. Seznam otázek do rozhovoru

PŘÍLOHY

1. Abstrakt v českém jazyce

Název práce: Partnerské vztahy profesionálních vojáků Armády České republiky v souvislosti s jejich účastí na zahraničních misích

Autor práce: Mgr. et Bc. Andrea Schwanová

Vedoucí práce: PhDr. Eva Aigelová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 144 735 znaků, 72 stran

Počet příloh: 4

Počet použité literatury: 92

Cílem této práce je popsat prožívání partnerek profesionálních vojáků AČR v období před misí, v průběhu a po návratu partnera z mise. Práce je členěna na část teoretickou a výzkumnou. V teoretické části se věnujeme vymezení pojmů „partnerský vztah“, „profesionální voják AČR“ či „zahraniční mise“, dále přiblížení českého vojenského prostředí, jednotlivých fází zahraniční mise a psychologické služby české armády. Ve výzkumné části je pak představeno naše výzkumné šetření. Jednalo se o kvalitativní šetření, jako metoda pro tvorbu dat byl užit polostrukturovaný rozhovor, data byla následně analyzována na základě interpretativní fenomenologické analýzy. Výzkumný soubor čítal 5 žen. Bylo zjištěno, že ženy, které mají zkušenost s více misemi svých partnerů, každou z nich prožívaly jinak. Důležitou roli v emoční reakci na nasazení hrála informovanost ze strany partnera o možné účasti na misi. Před misí se objevil strach o život partnera, frustrace či osamělost. V průběhu nasazení dominoval pocit osamělosti, smutek a strach o partnera. Jako nejvýraznější copingová strategie se ukázalo vyhledávání sociální opory. Významnou roli pro zachování vztahu mezi partnery hrála možnost komunikace mezi partnery během nasazení. V rámci partnerského vztahu byly zjištěny změny před nasazením do mise i po něm. Po misi na sobě pociťovala většina žen větší sebedůvěru či samostatnost. Počáteční problémy v páru po nasazení souvisely s integrací partnera. Většina žen neměla potřebu obrátit na psychologickou službu.

Klíčová slova: prožívání partnerek vojáků, zahraniční mise, kvalitativní šetření

2. Abstrakt v anglickém jazyce

Title: Relationships of professional soldiers of The Army of the Czech Republic in connection with their attendance on Foreign operations

Author: Mgr. et Bc. Andrea Schwanová

Supervisor:

Number of pages and characters: 144 735 characters, 72 pages

Number of appendices: 4

Number of references: 126

Abstract:

This thesis aims to analyze the experience of the female partners of the professional soldiers of the Army of the Czech Republic deployed in foreign operations before, during, and after their deployment. The thesis is divided into two parts, theoretical and empirical. The theoretical part clarifies the concepts of “romantic relationship”, “professional soldier of the Army of the Czech Republic”, and “foreign operations”, describes the Czech military environment, various phases of the deployment in foreign operations, and the system of psychological services in the Czech army. The empirical part presents the conducted research. The research is qualitative in nature, the data were obtained from semi-structured interviews and subsequently analyzed using Interpretative phenomenological analysis. The research sample consisted of 5 women. It has been found that the women who experienced multiple deployments of their partners experienced each deployment differently. The previous informedness about the possibility of a future deployment of their partners significantly influenced their emotional response. Before the deployment, they experienced worries about the lives of their partners, frustration, and loneliness. Similarly, during the operation, the feeling of loneliness, sadness, and worries about their partners dominated. The most significant coping strategy was social support. The possibility of communication between partners during the deployment was crucial for maintaining the relationship. The relationship between the partners changed both before the deployment and after the return. After the deployment, most women felt more self-confident and independent. The initial problems in the life of the couple after the return

from the deployment were linked o the partner's reintegration into daily life. Most women did not feel it necessary to turn to psychological services.

Keywords: experience of the soldiers' partners, foreign operations, qualitative research

3. Seznam použitých zkratek

AČR – Armáda České republiky

IPA – Intepretativní fenomenologická analýza

4. Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Název práce: Partnerské vztahy profesionálních vojáků Armády České republiky v souvislosti s jejich účastí na zahraničních misích

Autor práce: Mgr. et Bc. Andrea Schwanová

Kontakt:

Vedoucí práce: PhDr. Eva Aigelová, PhD

1. Souhlasím se svou účastí na výzkumném šetření v rámci diplomové práce s názvem Partnerské vztahy profesionálních vojáků v souvislosti se zahraničními misemi.
2. Byla jsem informována o účelu a průběhu výzkumného šetření.
3. Pro účely analýzy získaných dat, bude rozhovor nahráván. Po přepsání rozhovoru, bude následně nahraný záznam smazán.
4. Jsem si vědoma, že veškeré získané údaje budou využity jen pro účely diplomové práce Partnerské vztahy profesionálních vojáků v souvislosti se zahraničními misemi.
5. Výzkum je realizován dle Zákona 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.
6. Získaná data budou v rámci diplomové práce anonymizována.
7. Jsem si vědoma, že účast ve výzkumném šetření je dobrovolná a mohu svůj souhlas s účastí ve výzkumu kdykoliv odvolat.

V..... Jméno a příjmení účastníka:

.....

Datum:.....

Podpis.....